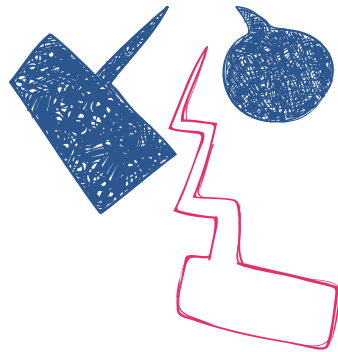

JÄNNÄN ÄÄRELLÄ

Selvitys abiturienttien jatko-opintoihin ohjauksesta

Minea Wilo ja Suomen Lukiolaisten Liitto ry

JÄNNÄN ÄÄRELLÄ

Selvitys abiturienttien
jatko-opintoihin ohjauksesta

2012

SISÄLTÖ

Alkusanat	3
1. Johdanto	5
2. Opinto-ohjauksen kehittäminen	6
3. Hyvän opinto-ohjaajan ominaisuudet	8
4. Selvityksen tarkoitus ja toteutus	10
5. Selvityksen tulokset	14
Opinto-ohjauksen sisältö	16
Vastuu jatko-opintoihin ohjaamisesta	20
Oman lukion jatko-opinto-ohjauksen merkitys	21
Henkilökohtainen ohjaus	24
Kirjallinen jatko-opintosuunnitelma	25
Jatko-opintosuunnitteluun vaikuttavat tekijät	26
Arvosana jatko-opinto-ohjaukselle	27
Opinto-ohjaajan ammattitaito, ohjaustiedon välittyminen ja abiturienttien jatko-opintovalmiudet	28
Jatko-opintoihin ohjaaminen abiturienttien omin sanoin	31
Opiskelijavalinnat	38
Opiskelijavalintojen verkkomateriaali	43
6. Johtopäätökset	45
Lähteet	47

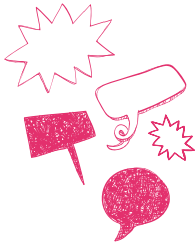
Kirjoittajat Minea Wilo ja Suomen Lukiolaisten Liitto ry

2012

Kansi ja taitto Juho Hiilivirta

Paino Korsholms Tryckeri Ab

ALKUSANAT

Keskustelu työurien pidentämisestä on viime vuosina kiihtynyt. Samalla paine saattaa uudet ylioppilaat entistä nopeammin jatko-opintoihin ja sitä kautta työelämään on myös lisääntynyt. Lukiolaiset eivät onneksi pohdi asiaa näin mekaanisesti. Heille tärkeintä on lukion jälkeen löytää tavoitteitaan vastaava koulutuspaikka, kasvaa ja oppia sekä löytää opiskelujen ohessa tai viimeistään niiden jälkeen mieluinen työpaikka. Kyse ei ole urasta vaan unelmista.

Juuri avaamasi *Jännän äärellä* -selvitys on Suomen Lukiolaisten Liiton yritys ymmärtää lukiolaisten unelmien – tai uran – tiellä seisovaa ensimmäistä isoa haastetta: oikean jatko-opintosuuntauksen valintaa. Siirtymä lukiosta eteenpäin ei tapahdu itsestään, vaan edellyttää nuoren oman aktiivisuuden lisäksi toimivaa lukion opinto-ohjausta. Lukion on tarjottava nuorelle vahvan yleissivistyksen lisäksi ovia tulevaisuuteen – sekä ennen kaikkea valmiuksia niiden avaamiseen.

Vuonna 2008 toteuttamastamme *Kokemuksia lukion opinto-ohjauksesta* -selvityksestä ilmeni, että lukiolaisten mielestä ohjauksen suurimmat puutteet koskivat nimenomaan jatko-opintoja. Siksi päätimme kysyä kevään 2012 abiturienteilta hieman yksityiskohtaisemmin, miten he kokivat ohjauksen tukevan heitä jatko-opintojensa suunnittelussa. Selvityksen pohjatyön on tehnyt Minea Wilo Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnasta, mistä iso kiitos hänelle.

Abiturienteista vain noin puolet arvioi lukion ohjauksen jatkosuunnitelmiansa kannalta tärkeäksi. Jatko-opinto-ohjauksen saama kouluarvosana jää alle kahdeksaan. Valtaosa kuitenkin kokee jatko-opintoihin liittyvän ohjauksen tarpeelliseksi ja jopa lukion kurssivalintoihin saatua ohjausta

olennaisemmaksi. Mistä siis kiikastaa? Tulokset viittaavat henkilökohtaisen ohjauksen puutteisiin. Reilu kolmannes kokee saaneensa sitä liian vähän tai ei lainkaan. Kolme viidestä ei ole laatinut kirjallista jatko-opintosuunnitelmaa, ja merkittävä osa ei ole käynyt tutustumassa korkeakouluihin. Työelämä on jäänyt abiturienteille vieläkin etäisemmäksi.

Tilanne on hankala, muttei missään nimessä lohduton. Toivomme, että tämä selvitys antaa lisäpontta lukion opinto-ohjauksen kehittämiseksi niin paikallisesti kuin valtakunnallisesti. Jatko-opintoihin ohjaamisen on oltava pitkäjänteinen prosessi, jossa vastuuta kantavat lukiolaisen lisäksi koko lukion henkilökunta sekä uusia ylioppilaita vastaanottavat korkeakoulut. Tarkemmat kehittämisideamme löydät selvityksen lopusta.

Helsingissä 24.10.2012

Veera Svahn

puheenjohtaja

Suomen Lukiolaisten Liitto

1. JOHDANTO

2000-luvun koulutusmahdollisuudet antavat nuorille valtavasti valinnanvaraa ja tekevät samalla sopivan opintopolun valinnasta entistä hankalampaa. Hyvällä opinto-ohjauksella luodaan pohja nuoren tulevaisuudelle ja koulutusvalinnoille. Jatko-opintoihin siirtymiseen vaikuttavat monet asiat, mutta tässä selvityksessä on niistä keskitytty lukiossa annettuun opinto-ohjaukseen ja sen mahdollisuuksiin tukea nuorta lukion loppuvaiheessa ja sen jälkeen tapahtuvissa päätöksissä.

Selvityksen kohderyhmänä ovat kolmannen ja neljännen vuosikurssin lukiolaiset eli abiturientit. Abiturientit nähdään asiantuntijoina arvioimassa saamaansa jatko-opintoihin liittyvää opinto-ohjausta. Selvityksen tavoitteena on abiturienttien vastauksien kautta hahmottaa, mikä on jatko-opintoihin ohjaamisen tila lukioissa tällä hetkellä ja miten sitä tulisi kehittää. Selvitys on erityisen ajankohtainen ajatellen viime vuosien työurakeskustelua, joka on lisännyt koulutus- ja työvoimapolitiittista painetta saada uudet ylioppilaat siirtymään entistä nopeammin jatko-opintoihin ja sitä kautta työelämään.

Vaikka yhteiskunnalliset odotukset lukion opinto-ohjauksen tehokkuudesta ovat jatkuvasti kasvaneet, on ohjauksessa lopulta kyse yksilöistä eli nuorista ja heidän elämänvalinnoistaan. Yksilön kannalta ohjauksen tulisi erityisesti lukio-opintojen loppuvaiheessa selkeyttää nuoren ajatuksia jatkosta. (Merimaa 2002, 105.) Opinto-ohjaus on nähtävä tärkeänä osana nuorten jatkosuunnitelmien muotoutumista. Kaikille opiskelijoille on luotava ajan tasalla oleva kuva vaihtoehdoista, jonne on mahdollista lukion päätyttyä hakea. Kyse on tuen antamisesta nuoren omaan päätöksentekoprosessiin, ei siis liiallinen johdatteleminen tai eteenpäin sysiminen.

Selvityksen rakentuu kolmesta kokonaisuudesta. Ensiksi kuvataan selvityksen viitekehys, johon kuuluvat opinto-ohjauksen kehittämisvaatimuksissa viimeaikoina esiin nousseet osa-alueet (luku 2) sekä hyvän opinto-ohjaajan ominaisuudet (luku 3), jotka on määritelty yliopistollisen opinto-ohjaajakoulutuksen opinto-oppaan pohjalta. Tämän jälkeen esitellään selvityksen tarkoitusta, aineistoa ja toteutusta (luku 4). Selvityksen loppuosaa on omistettu tutkimustulosten raportoinnille (luku 5) sekä johtopäätöksistä nouseville kehittämisideoille.

2. OPINTO-OHJAUKSEN KEHITTÄMINEN

Opinto-ohjauksen kehittämällä tarkoitetaan ohjauksen palvelukykyyn tähtääviä parannuksia. Opinto-ohjauksen kehittämiskeskustelun keskiössä ovat viime aikoina olleet seuraavat teemat.

Ohjauksen vastuun jakaminen

Jukka Lerkkasen (2011, 46) mukaan ohjausta ei kehitysyrityksistä huolimatta edelleenkään nähdä koko koulun vastuualueena, eikä kaikissa lukioissa ole laadittu kokonaisvaltaista ohjaussuunnitelmaa. *Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä* -hankkeen mukaan opinto-ohjauksen kehittämässä keskeisenä välineenä pidetään nimenomaan lukion omaa ohjaussuunnitelmaa (Karjalainen 2006, 91). Ryhmänohjaajien ja aineenopettajien ohjauksellisen vastuun ja roolin vahvistaminen on osoittautunut yrityksistä huolimatta hankalaksi. Tätä haastetta on pyritty ratkaisemaan muun muassa täydennyskoulutuksella ja ryhmänohjaajien suunnittelukoukuksilla, joissa yhdessä sovitaan, mitä asioita ryhmänohjaustunneilla on syytä käydä läpi. Ryhmänohjaajien yhdessä laatimien materiaalien uskotaan myös auttavan ohjaustoiminnan kokonaisvaltaisuuden kehittämässä. (Karjalainen 2006, 92.)

Arto Saloranta (2011, 63–65) näkee yhdeksi opinto-ohjauksen ongelmaksi sen, että jatko-opintovalmiuksien arviointi painottuu vain oppiaineisiin. Yhdeksi kehitysideaksi hän näkee nykyistä laajemman oppiaineiden rajat ylittävän ohjauksellisen ajattelun: nuorten työskentelytapoja ja oppimisprosesseja pitäisi arvioida laajemmin kuin vain yksittäisten tenttien kautta. Ohjaukseen on toisin sanoen otettava vahvempi ja läpileikkaavampi ote, sillä opinto-ohjaajan ja koko henkilökunnan on hyvä saada myös tietää nuoren tilanteesta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lukio-opintojen on muodostettava kokonaisuus, josta voidaan nähdä nuoren mahdollisuudet selviytyä myös lukiota seuraavista jatko-opinnoista.

Henkilökohtaisen opinto-ohjauksen vahvistaminen ja jatko-opintosuunnitelman laatiminen

Henkilökohtaisen ohjauksen tärkeyttä ei voida liiaksi korostaa. Nuorta on pystyttävä tukemaan yksilöllisesti ja pitkäjänteisesti kaikissa lukion vaiheissa.

Tätä puoltavat Väyrysen (2011, 124) mukaan monet selvitykset ja tutkimukset. Henkilökohtaisen ohjauksen tueksi ehdotetaan usein pienryhmäohjauksen ottamista osaksi lukioiden ohjaustoimintaa. Tällöin nuoret voisivat saada ammattilaisen antaman ohjauksen lisäksi myös matalan kynnyksen vertaistukea.

Kirjallisen jatko-opintosuunnitelman teko edellyttää opiskelijalta sitoutumista ja aktiivisuutta sekä yksilöllistä ohjausta. Opinto-ohjaajan kanssa on voitava keskustella jatko-opintomietteisistä säännöllisin väliajoin, jotta suunnitelma päivittyy ja tarkentuu läpi lukion. Tätä jo ensimmäisestä lukiovuodesta alkavaa prosessia voidaan tukea muun muassa sähköisillä järjestelmillä, jonne tietoja ja tuntemuksia tallennetaan. Jatko-opintosuunnittelun tulee olla systemaattista, jotta siitä tulee jatkuva, lukiolaisen tulevaisuuden suunnitelmia selkiyttävä prosessi. Tämä kaikki edellyttää lukioilta riittävää panostusta ohjaushenkilökunnan määrään.

Sidosryhmäyhteistyön edistäminen

Yhteistyötä eri lukion ulkopuolisten tahojen kanssa ei voida opinto-ohjauksesta puhuttaessa jättää huomiotta. Yksilön koulutuspolku on täynnä siirtymiä oppilaitoksista tai muista koulutuspalveluista toisiin. Perheen ja kavereiden lisäksi usein myös harrastukset tai kunnan nuorisotyö suuntaavat nuoren elämänpolkua. Seija Nykänen (2011, 96) puhuu moniasiantuntijuusyhteistyöstä, joka korostaa, että yhdellä ihmisellä ei voi olla kaikkia vastauksia ihmisten ohjaustarpeisiin. Nuorelle on annettava mahdollisuus hakea ohjausta myös muilta asiantuntijoilta kuin oman lukion opinto-ohjaajalta. Siksi on suositeltavaa ja kannattavaa, että alueen eri toimijat, niin oppilaitokset kuin muutkin, jakavat hyväksi koettuja ohjauskäytäntöjä ja -kokemuksia (Karjalainen 2006, 168).

3. HYVÄN OPINTO-OHJAAJAN OMINAISUUDET

Hyvän opinto-ohjaajan tunnusmerkkeihin kuuluu useita ominaisuuksia, jotka tässä selvityksessä on määritelty Itä-Suomen yliopiston opinto-ohjaajakoulutukseen kirjattujen pätevyystavoitteiden mukaisesti (Itä-Suomen yliopisto opinto-opas 2011–2012).

Opinto-ohjaajan asiantuntijuus rakentuu ensinnäkin *vuorovaikutuspätevyydestä*, joka sisältää ihmisen kohtaamisen taidot. Ohjaajan on pystyttävä keskustelemaan ryhmien, yhteisöjen ja ohjaavien ympäristöjen kanssa. Vuorovaikutusosaaminen näkyy käytännön työssä luottamuksellisen ilmapiiirin rakentamisena, ohjattavien oppimis-, ohjaus- ja kehitystarpeiden tunnistamisena sekä heidän oppimis- ja päätöksentekoprosessien ohjaamisena ja tukemisena.

Toiseksi ohjaajan asiantuntijuus koostuu *eettisestä pätevyydestä*, joka tarkoittaa valmiutta nähdä ja pohtia työn eettisiä ongelmia. Ennen kaikkea tämä tarkoittaa kykyä kunnioittaa ohjattavien yksilöiden erilaisuutta. Peruseriaatteina ovat yksilön itsemääräämisen arvostaminen, luottamuksellisuus, tasavertaisuus ja voimavaraistuminen.

Kolmanneksi asiantuntijuus muodostuu *narratiivisesta pätevyydestä*, joka merkitsee ohjaajan taitoa huomioida, kuunnella ja kohdata ohjattava. On pystyttävä jatkuvasti kehittämään omia teorioitaan ja tietojaan. Neljäs ohjaajan kompetenssialue on taito ja valmius nähdä ihmisten ja yhteisöjen elämäntilanteet sosiaalisissa, kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa yhteyksissä. Tätä kutsutaan *sosiologiseksi ja kulttuurisensiitiviseksi pätevyudeksi*.

Kieli ja puhe ovat ohjaajan merkittävimmät työvälineet. Neljäs asiantuntijuuden ydinalue eli ohjaajan *kielellis-teknologinen pätevyys* muodostuu kirjallisesta ja suullisesta ilmaisusta ja viestintätaidoista sekä tietoteknisten välineiden käytöstä. Viidennen kompetenssialueen muodostamaan *suunnittelupätevyyteen* kuuluvat oman työn suunnittelu, ohjausprosessin edellyttämä suunnittelutyö sekä ohjausympäristön suunnittelu moniammatillisena yhteistyönä. Opinto-ohjaajien on pystyttävä yhteistyöhön eri tahojen kanssa ja oltava jatkuvasti ajan hermoilla muuttuvassa ympäristössä. Kuudes ja viimeinen pätevyys liittyy oman työn arviointiin ja kehittämiseen. Ohjaajan on pystyttävä *refleksiivisen pätevyyden* kautta tiedostamaan omat ammatilliset rajansa.

Opinto-ohjaajan työn yksi vaativin käytännön osa-alue on opiskelijoiden motivointi. Aineenopettajilla on käytössään kurssiarvioinnit, kun taas Merimaan (2002, 107) mukaan opinto-ohjaajilla on käytössään vain tilannekohtainen motivointi. Opinto-ohjaajan työ on ennen kaikkea haastavaa myös tiedon jatkuvan päivittymisen myötä. Ajan kuluessa asiantuntijuus kehittyy, kun kokemukset nuorten kohtaamisista lisääntyvät. Opinto-ohjaajan työssä on oltava kannustava ja uusia näkökulmia antava, ei liian ohjaileva tai opiskelijoiden puolesta päätöksiä tekevä. Merimaa (2002, 108) listaa opinto-ohjaajan toiminnalle edellytyksiä, joita ovat yhteiskunnallinen tietoisuus, käyttäytymistieteiden tuntemus ja soveltamiskyky sekä ohjausmenetelmien hallinta.

Suomen opinto-ohjaajien yhdistys teki vuonna 2011 jäsenilleen työnkuva- ja palkkauksikyselyn. Saatujen tulosten mukaan lukion opinto-ohjaajan perustyönkuva sisältää ohjausta, tiedon jakamista, suunnittelua, verkostoyhteistyötä sidosryhmien kanssa ja oman osaamisen ylläpitämistä. Näiden ydintehtävien ohella monet opinto-ohjaajat hoitavat myös opiskelijahuoltoa, markkinointia, rekrytointia, ohjauksen kehittämistyötä, vierailijoiden opastamista, kokeiden valvontaa ja muita sekalaisia oppilaitoskohtaisia tehtäviä. Nämä sekalaiset tehtävät ovat luonnollisesti pois opiskelijoiden henkilökohtaiseen ohjaukseen käytettävissä olevasta ajasta.

4. SELVITYKSEN TARKOITUS JA TOTEUTUS

Tässä selvityksessä on hyvän opinto-ohjaajan ammattitaitoa kuvaavien ominaisuuksien pohjalta muodostettu kyselyyn väittämiä, joiden avulla voidaan tarkastella, miten abiturientit kokevat opinto-ohjauksen tavoitteiden toteutuvan. Näiden lisäksi kysymyksissä on pyritty huomioimaan kaikki opinto-ohjauksen piirteet, jotka vaikuttavat erityisesti jatko-opintoihin liittyvään ohjaukseen.

Selvityksen ydinkysymys on:

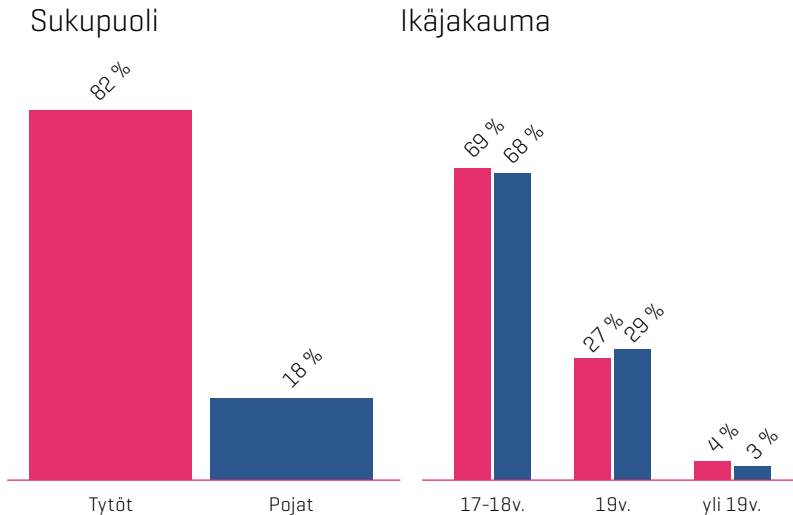
- Miten abiturientit kokevat opinto-ohjauksen tukevan heidän siirtymistään jatko-opintoihin?

Tästä polveutuvia osakysymyksiä ovat:

- Millaisia opinto-ohjauksen muotoja lukioissa on käytetty ja kuinka tarpeellisiksi opiskelijat kokevat ne jatko-opintosuunnittelussa?
- Miten abiturienttien mielestä lukion opinto-ohjauksessa on onnistuttu ja kuinka suuri merkitys oman lukion ohjauksella on?
- Mitkä asiat ovat abiturienttien mielestä tärkeitä jatko-opintosuunnittelussa ja miten he kokevat lukioiden onnistuneen niissä?
- Miten opinto-ohjaus tukee abiturientteja opiskelijavalintoihin valmistautumisessa?

Vastaajat ja taustatiedot

Selvityksen aineisto kerättiin kyselylomakkeella, joka lähetettiin Suomen Lukio-
laisten Liiton jäsenrekisterissä oleville kolmannen ja neljännen vuosikurssin
opiskelijoille. Vastaajia kertyi yhteensä 1441, joista suurin osa oli 18 - tai
19-vuotiaita.

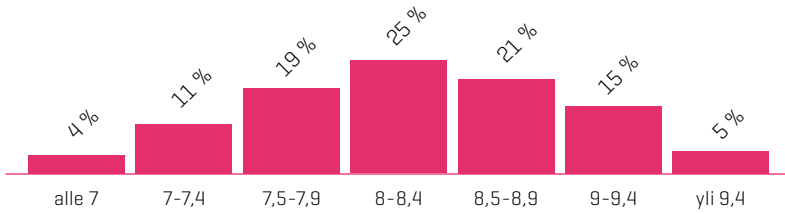

Kaavio 1 & 2. Vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma.

Vuonna 2011 lukiolaisista 57 prosenttia oli tyttöjä. Tässä selvityksessä sukupuolijakauma ei kuitenkaan ole yleisen jakauman mukainen, koska valtaosa (82 %) vastaajista oli tyttöjä. Abiturienteilla oli kaksi viikkoa aikaa vastata kyselyyn maaliskuun 2012 alussa. Kyselyn lähtiessä abiturienttien luku-urakka ylioppilaskirjoituksiin oli juuri alkanut. Tämä saattoi vaikuttaa vastausinnostukseen. Toisaalta ajankohta oli hyvä, koska jatko-opintoihin liittyvät asiat olivat nuorille ajankohtaisia, ja monien oli ylioppilaskirjoitusten ohella valmistauduttava myös opiskelijavalintoihin.

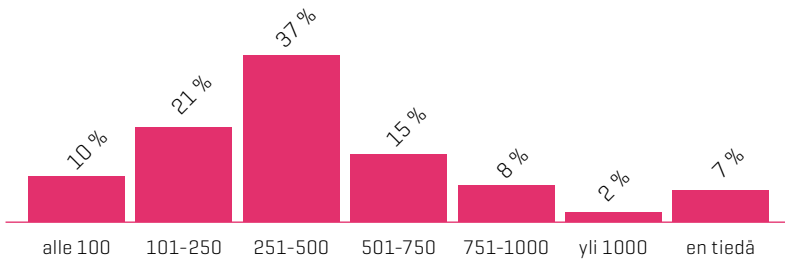
Vastaajilta tiedusteltiin aluksi käymänsä lukion maakunnallista sijaintia sekä opiskelijamäärää. Samalla kysyttiin myös vastaajan lukio-opintojen keskiarvoa. Alueellinen jako on osassa analyseistä luokiteltu uudestaan vuoteen 2009 voimassa olleen läänijaon mukaisesti. Vastaajia on kaikista muista maakunnista paitsi Ahvenanmaalta. Seuraavissa kaavioissa on havainnollistettu taustamuuttujien jakaumat prosentteina.

Lukio-opintojen keskiarvo

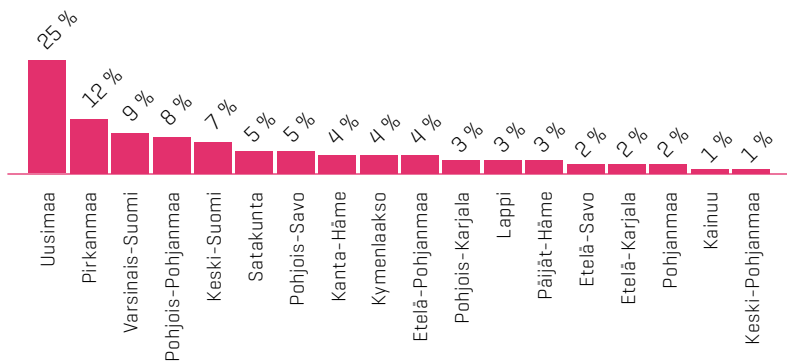
Kaavio 3. Vastaajien lukio-opintojen keskiarvo.

Lukion opiskelijamäärä

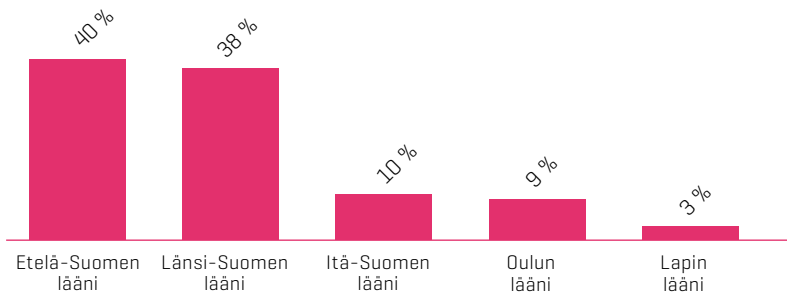
Kaavio 4. Lukion opiskelijamäärä.

Vastaajat maakunnittain

Kaavio 5. Vastaajat maakunnittain.

Vastaajat lääneittäin

Kaavio 6. Vastaajat lääneittäin.

5. SELVITYKSEN TULOKSET

Opinto-ohjaus lukuina

Vuoden 2011 tilastojen mukaan Suomessa oli 388 lukiota, joista tässä selvityksessä ovat edustettuina 244 (63 %). Taulukossa 1 on ilmoitettu lukioiden, opinto-ohjaajien ja lukiolaisten määrät. Opinto-ohjaajien määrän jälkeen ilmoitettu prosenttiosuus kertoo pätevien opinto-ohjaajien osuuden. Molempina vuosina kelpoisuuden hankkineiden osuus opinto-ohjaajista oli muihin opettajiin nähden keskimääristä vähäisempi. Vuonna 2008 kaikkien lukion opettajien muodollisen kelpoisuuden hankkineiden keskiarvo oli 96 % ja kaksi vuotta myöhemmin 95,6 %.

Suomen lukiot [2011]	388
Lukiolaiset [2011]	109 046
Lukiolaiset, tytöt [2011]	61 701
Lukiolaiset, pojat [2011]	47 345
Opinto-ohjaajat [2010]	335 (88,1 %)
Opinto-ohjaajat [2008]	278 (88,5 %)

Taulukko 1. Lukiot, lukiolaiset ja opinto-ohjaajat.

Lähde: Tilastokeskus & Opettajat Suomessa 2008/2010

Yli puolessa vastaajien lukioista toimii yksi opinto-ohjaaja, kahdelta opinto-ohjaajalta ohjausta sai noin kolmasosa abiturienteista. Opinto-ohjaajien määrää on kuitenkin syytä verrata lukioiden opiskelijamäärään. Taulukosta 2 nähdään, että Suomen opinto-ohjaajien liiton ja Suomen Lukiolaisten Liiton tavoitteena oleva 200–250 opiskelijaa yhtä opinto-ohjaajaa kohden ei

toteudu monissa yli 500 opiskelijan lukioissa. Alleviivatut osuudet kuvaavat lukioita, joissa henkilöstömitoituksen tavoite jää selvästi saavuttamatta. Vain noin puolet yli 1000 opiskelijan lukioista täyttävät tavoitteen. 751–1000 opiskelijan lukioista noin joka neljäs ei pääsee tavoitteeseen, 501–750 opiskelijan lukioista noin joka kymmenes. Lukioittain tarkasteltuna 58 lukiossa opinto-ohjaajien määrää tulisi lisätä.

	1 opinto-ohjaaja	2 opinto-ohjaaja	3 opinto-ohjaaja	yli 3 opinto-ohjaaja	sivutoiminen opinto-ohjaaja
alle 100	90 %	7 %	0 %	0 %	3 %
101 - 250	80 %	15 %	1 %	0 %	4 %
251 - 500	62 %	33 %	4 %	0 %	1 %
501 - 750	<u>7 %</u>	60 %	28 %	5 %	0 %
751 - 1000	<u>3 %</u>	<u>21 %</u>	45 %	29 %	0 %
yli 1000	<u>3 %</u>	<u>9 %</u>	<u>32 %</u>	50 %	0 %

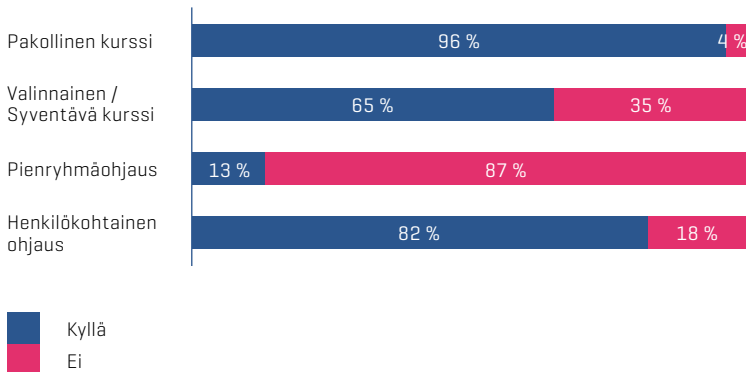
Taulukko 2. Opinto-ohjaajien määrä suhteessa opiskelijoiden määrään.

Opinto-ohjauksen sisältö

Lukion oppimäärään kuuluu pakollisena yksi opinto-ohjauksen kurssi, jonka tavoitteena on antaa myös jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvät keskeiset tiedot ja taidot. Kurssiin liittyen on järjestettävä mahdollisuuksia käydä tutustumassa työelämään ja jatko-opintopaikkoihin. Pakollisen kurssin lisäksi opinto-ohjaukseen kuuluu vällinainen syventävä kurssi, jonka yleisenä tavoitteena on muun muassa syventää perehtyneisyyttä jatkokoulutukseen ja työelämään liittyviin kysymyksiin. Kurssin tarkemman sisällön voivat lukiot määrittellä itse. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 217.)

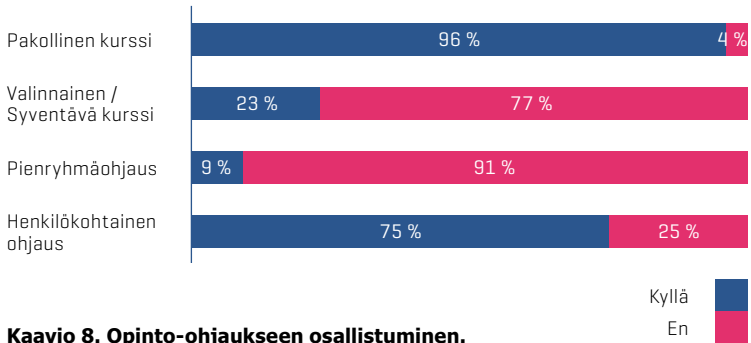
Seuraavaksi on tarkasteltu, millaista opinto-ohjausta kyselyyn vastanneet ovat saaneet. Kaaviot 7 ja 8 osoittavat, miten lukioissa järjestetyn opinto-ohjauksen tarjonta ja ohjaukseen osallistuminen jakautuvat pakollisen kurssin, valinnaisen/syventävän kurssin, pienryhmäohjauksen ja henkilökohtaisen ohjauksen osalta. Huolestuttavaa on huomata, että peräti joka kolmas lukio ei ole tarjonnut syventävää kurssia ja että pienryhmäohjausta on järjestänyt vain joka kymmenes lukio.

Millaista opinto-ohjausta on ollut tarjolla?

Kaavio 7. Opinto-ohjauksen tarjonta.

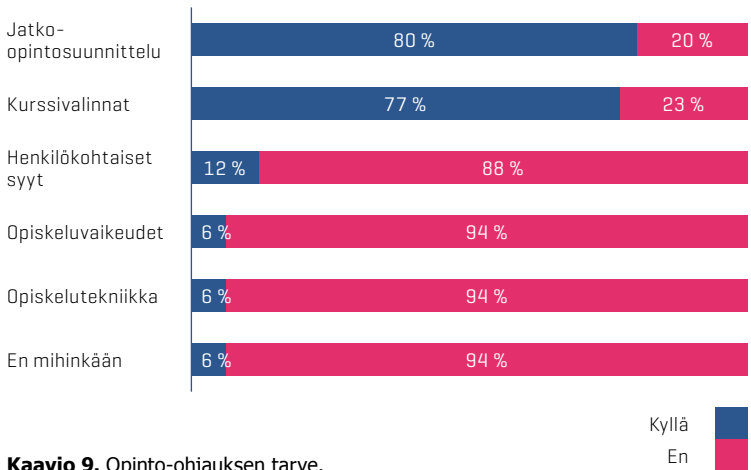
Mihin olet itse osallistunut?

Kaavio 8. Opinto-ohjaukseen osallistuminen.

Kaaviosta 9 nähdään, mihin lukiolaiset tarvitsevat opinto-ohjausta. Kuten huomataan, jatko-opintojen suunnitteluun kaivataan enemmän apua kuin lukion kurssivalintojen tekemiseen. Viimeistä vuosikurssia käyvien abiturienttien kohdalla tämä on varsin ymmärrettävä tilanne. Opiskeluvaikeuksien lisäämiseen ei opinto-ohjausta selvästikään mielletä.

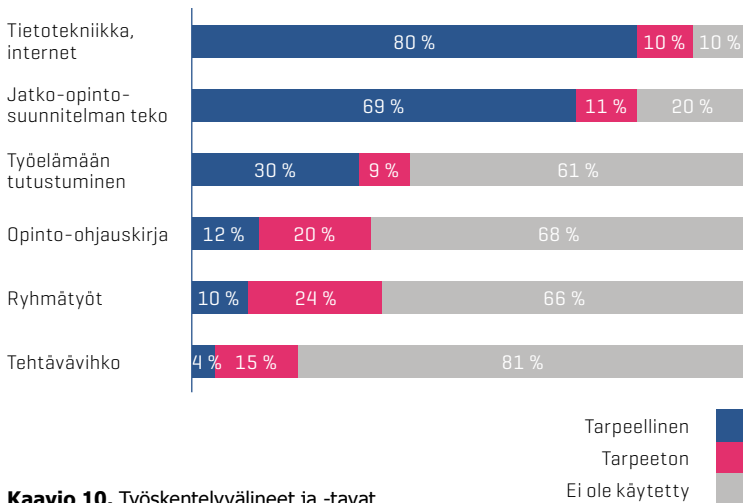
Mihin tarvitset opinto-ohjausta?

Kaavio 9. Opinto-ohjauksen tarve.

Kaaviossa 10 on esitetty, mitkä työskentelyvälineet ja -tavat abiturientit kokevat opinto-ohjauksessa tarpeellisiksi tai tarpeettomiksi ja mitä välineitä he eivät ole lainkaan käyttäneet. Tietoverkot ja jatko-opintosuunnitelman laatiminen mielletään selkeästi tarpeellisimmiksi ohjausvälineiksi. Työelämään tutustuminen näyttävät tutustuvan harmillisen vähän.

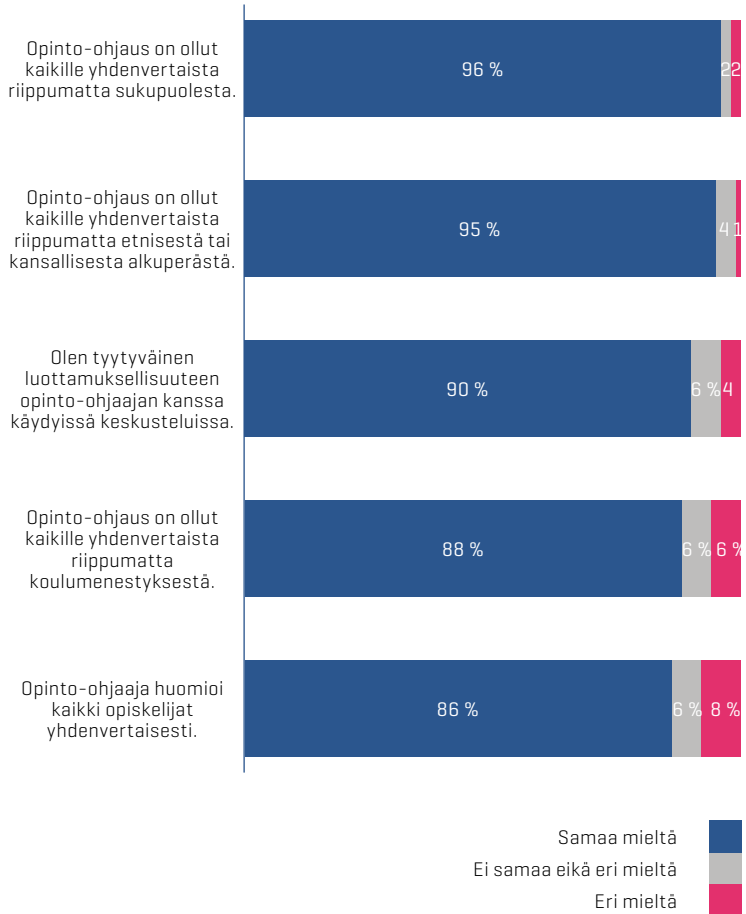
Opinto-ohjauksen työskentelyvälineet

Kaavio 10. Työskentelyvälineet ja -tavat.

Ensimmäisen osion päätteeksi arvioitiin väittämien avulla ohjauksen yhdenvertaisuutta ja luottamusta. Väittämiä voitiin arvioida asteikolla 1 (täysin samaa mieltä) – 5 (täysin eri mieltä). Kaikkien väittämien yhteiseksi keskiarvoksi saadaan 1,37, mikä tarkoittaa, että suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että ohjattavien yhdenvertaisuus ja ohjauskeskustelujen luottamuksellisuus toteutuvat varsin hyvin lukion opinto-ohjauksessa. Kaaviossa 11 on väittämien vastaukset selkeytetty kolmeksi luokaksi: "Samaa mieltä", "Ei samaa eikä eri mieltä" ja "Eri mieltä".

Luottamus ja yhdenvertaisuus

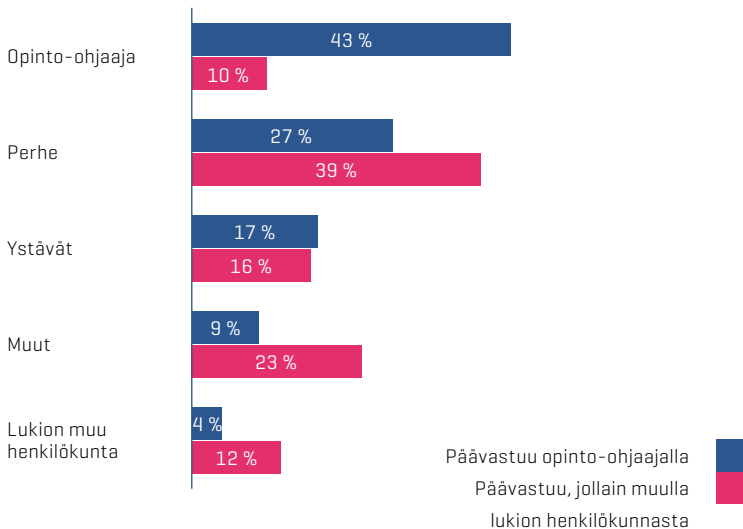
Kaavio 11. Luottamus ja yhdenvertaisuus.

Vastuu jatko-opintoihin ohjaamisesta

Päävastuu jatko-opintoihin liittyvästä ohjauksesta on abiturienttien (94 %) mukaan opinto-ohjaajalla. Vain kuuden prosentin mukaan päävastuu kuuluu rehtorille, ryhmänohjaajalle tai jollekin muulle.

Kysymyksen ”Kenestä on eniten apua jatko-opintosuunnittelussa?” vastausvaihtoehdot on luokiteltu uudelleen viiteen vaihtoehtoon: ”Opinto-ohjaaja”, ”Lukion muu henkilökunta (rehtori, aineenopettaja ja ryhmänohjaaja)”, ”Ystävät”, ”Perhe” ja ”Muut”. Kaaviosta 12 voidaan todeta, että jos opiskelijan mielestä päävastuu on ollut jollain muulla kuin opinto-ohjaajalla, on silloin myös eniten apua jatko-opintojen suunnittelussa saanut muilta kuin opinto-ohjaajalta (khiin neliö -testin p:n arvo <0,001). Vastausvaihtoehdolla ”Muu, keneltä?” oli tarkoitettu erityisesti henkilöä, jolta on saanut apua jatko-opintosuunnitelmiin. Kuitenkin suurin osa oli valinnut itsensä tai internetin.

Kenestä eniten apua jatko-opintosuunnittelussa?

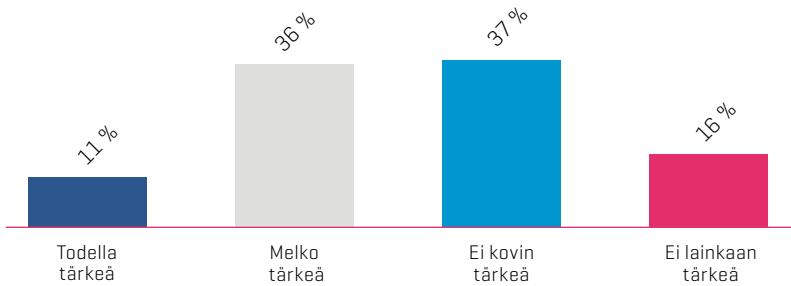

Kaavio 12. Päävastuu/Kenestä eniten apua.

Oman lukion jatko-opinto-ohjauksen merkitys

Kaaviosta 16 selviää abiturienttien jatko-opinto-ohjaukselle arvioima merkitys. 16 prosentille vastaajista oman lukion opinto-ohjauksen merkitys jatko-opintosuunnitelmissa ei ole ollut lainkaan tärkeää. Todella tärkeää se oli 11 prosentille. Loput vastaajat ajattelevat, että merkitys on ollut melko tai ei kovin tärkeää.

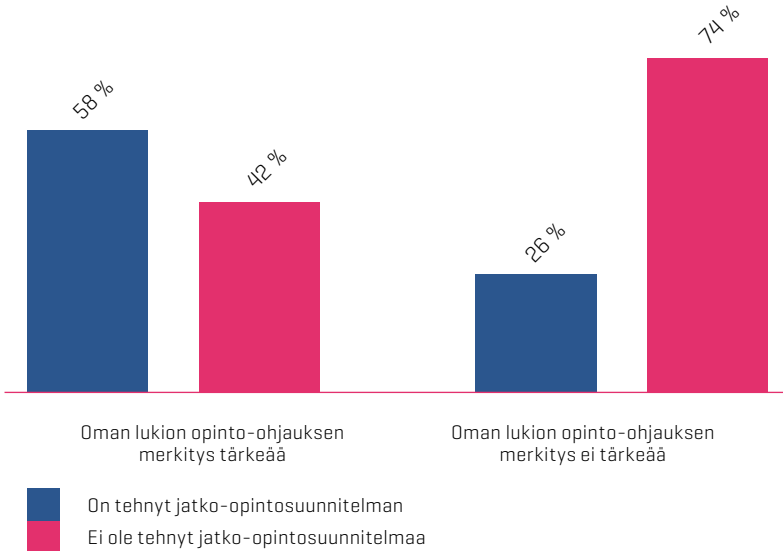
Kuinka tärkeänä pidät oman lukiosi jatko-opinto-ohjausta omille suunnitelmillesi?

Kaavio 13. Jatko-opinto-ohjauksen merkitys.

Lukion opinto-ohjauksen merkityksen tärkeyttä on seuraavaksi vertailtu suhteessa siihen, onko vastaaja tehnyt kirjallisen jatko-opintosuunnitelman. Toisin kuin koko vastaajajoukon kuvailu edellä, seuraavissa kaavioissa jatko-opintosuunnittelun merkityksen tärkeys on jaettu kahteen luokkaan: "Tärkeää" tai "Ei tärkeää". Kaaviosta 14 huomataan, että niistä, jotka pitävät oman lukion ohjauksen merkitystä tärkeänä, on myös yli puolet (58 %) tehnyt kirjallisen jatko-opintosuunnitelman. 74 prosenttia niistä, jotka eivät pidä oman lukion opinto-ohjauksen merkitystä tärkeänä, ei ole tehnyt jatko-opintosuunnitelmaa.

Merkityksen tärkeys / suunnitelman teko

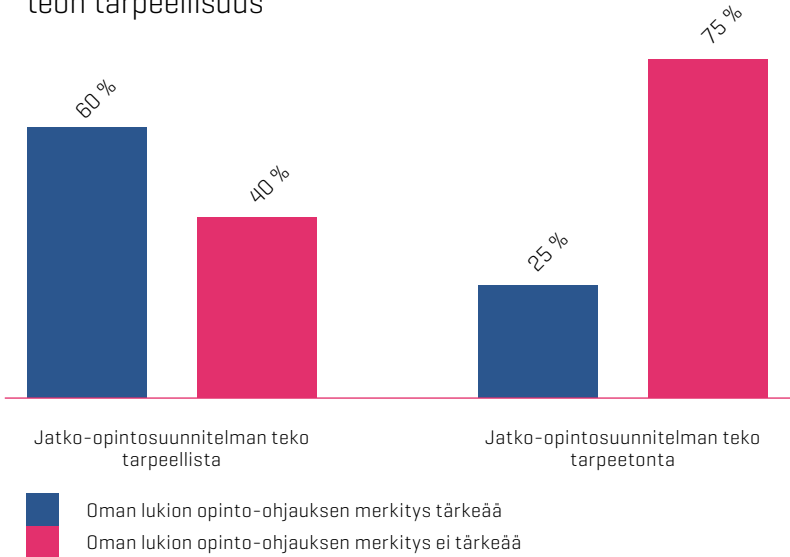

Kaavio 14. Opinto-ohjauksen merkityksen tärkeys/
Onko suunnitelma tehty? (p:n arvo <0,001)

Kaavio 15 kuvaa jatko-opintosuunnitelman teon tarpeellisuutta suhteessa oman lukion ohjauksen merkityksen tärkeyteen. Ne, jotka kokevat jatko-opintosuunnitelman teon tarpeelliseksi, pitävät myös oman lukion opinto-ohjauksen merkitystä omissa jatko-opintosuunnitelmissa tärkeämpänä kuin ne, joille suunnitelman teko on ollut tarpeetonta.

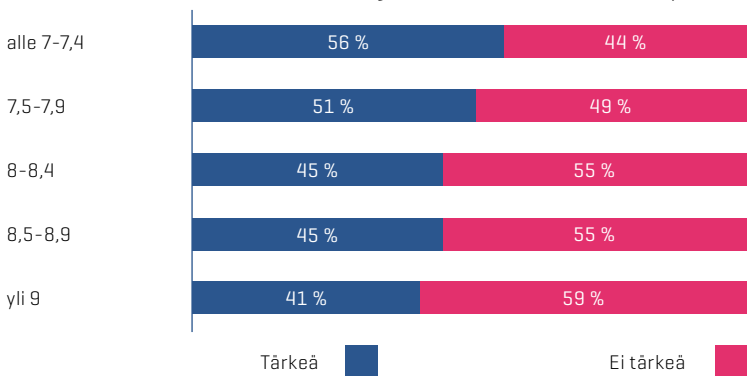
Kaaviossa 16 on tarkasteltu lukio-opintojen keskiarvon yhteyttä siihen, kuinka tärkeänä abiturienti pitää oman lukion ohjausta jatko-opintosuunnittelussa. Kaaviosta huomataan, että mitä matalampi lukio-opintojen keskiarvo on, sitä tärkeämpänä opiskelija pitää lukion opinto-ohjausta jatko-opintojensuunnittelussa.

Merkityksen tärkeys / suunnitelman teon tarpeellisuus

Kaavio 15. Jatko-opintosuunnitelman teon tarpeellisuus/ opinto-ohjauksen merkityksen tärkeys (p:n arvo <0,001).

Lukion keskiarvon vaikutus ohjauksen koettuun tärkeyteen?

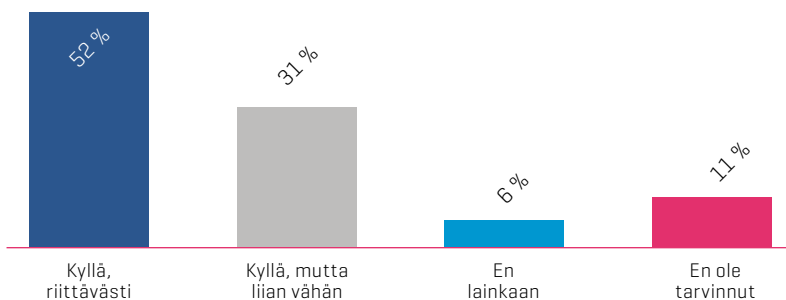
Kaavio 16. Lukion keskiarvo/opinto-ohjauksen koettu tärkeys (p:n arvo 0,03).

Henkilökohtainen ohjaus

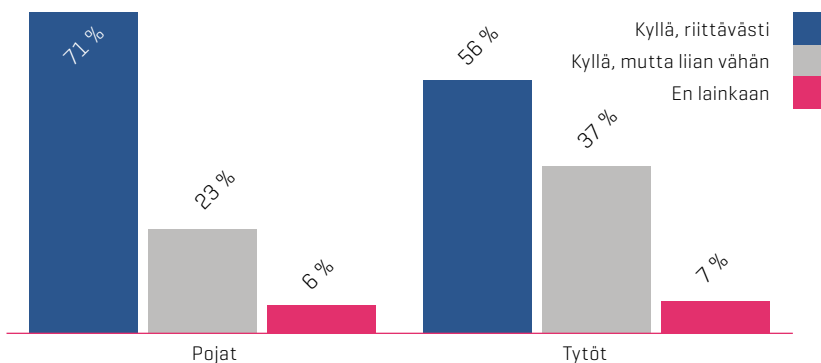
Kaaviosta 17 selviää, että henkilökohtaista ohjausta on saanut yli 80 prosenttia vastaajista. Kuitenkin vain hieman yli puolet kokee saaneensa sitä riittävästi. 17 prosenttia abiturienteista on jäänyt ilman tai ei ole tarvinnut henkilökohtaista jatko-opinto-ohjausta.

Kaaviossa 18 on esitetty koko joukon sekä tyttöjen ja poikien väliset erot henkilökohtaisen ohjauksen osalta. Lähes sama osuus pojista että tytöistä on saanut henkilökohtaista opinto-ohjausta, mutta pojat ovat kokeneet sen riittävämmäksi.

Oletko saanut henkilökohtaista ohjausta jatko-opintosuunnitelmiisi?

Kaavio 17. Henkilökohtainen opinto-ohjaus.

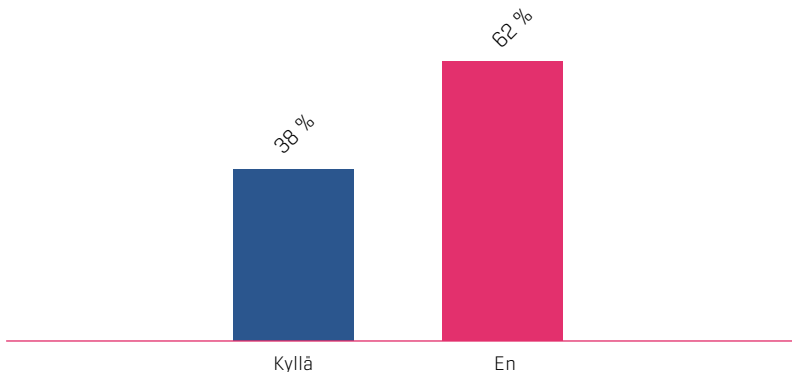
Kaavio 18. Sukupuoli/henkilökohtainen opinto-ohjaus (p:n arvo < 0,001).

Kirjallinen jatko-opintosuunnitelma

Lähes 60 prosenttia vastaajista oli varannut ajan opinto-ohjaajalta jatko-opintosuunnitteluun, mutta vain 38 prosenttia oli tehnyt kirjallisen jatko-opintosuunnitelman. Vertailtaessa ajan varaamista jatko-opintosuunnitelman tekoon huomataan, että niiden väliltä löytyy yhteys. 45 prosenttia niistä, jotka olivat varanneet ajan, olivat myös tehneet kirjallisen jatko-opintosuunnitelman, kun taas jatko-opintosuunnitelman oli tehnyt vain 28 prosenttia niistä, jotka eivät olleet varanneet aikaa opinto-ohjaajalta.

Kaikista vastaajista enemmistö (62 %) ei ollut tehnyt kirjallista henkilökohtaista jatko-opintosuunnitelmaa. Maakunnittain vertailtaessa yli puolet vastaajista oli tehnyt jatko-opintosuunnitelman Keski-Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla. Huonoin tilanne on Etelä-Pohjanmaalla, Kainuussa ja Lapissa, joissa kaikissa suunnitelman oli tehnyt vain 23 prosenttia vastaajista. Lukion opiskelijamäärällä ei ole vaikutusta siihen, onko kirjallinen jatko-opintosuunnitelma tehty tai jäänyt tekemättä (khin neliö -testin p:n arvo 0,70).

Oletko tehnyt kirjallisen henkilökohtaisen jatko-opintosuunnitelman?

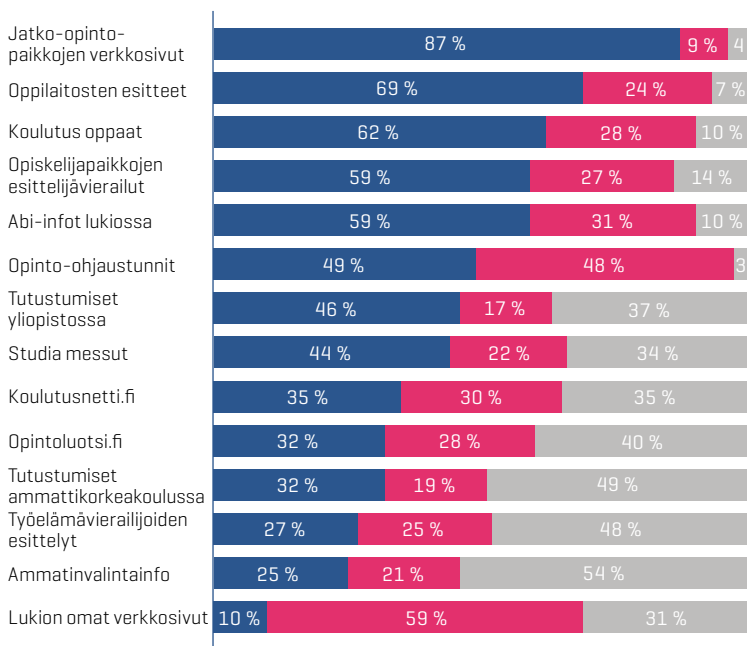

Kaavio 19. Kirjallinen henkilökohtainen jatko-opintosuunnitelma.

Jatko-opintosuunnitteluun vaikuttavat tekijät

Kaaviosta 20 nähdään, mitkä tekijät ovat olleet vastaajien mukaan tärkeitä jatko-opintosuunnittelussa. Jatko-opintopaikkojen verkkosivut ovat suurimmalle osalle kaikista tärkein kanava hankkia tietoja jatko-opintosuunnitteluun. Yli puolelle vastaajajoukosta myös abi-infot, opiskelupaikkojen esittelijät, koulutusoppaat ja oppilaitosten esitteet ovat olleet tärkeitä jatko-opintojen suunnittelussa. Lukion omia verkkosivuja ei koeta suunnittelussa tärkeiksi. Huolestuttavinta vastauksissa on, että yliopistoon abiturienteista ei ole käynyt tutustumassa kuin 37 prosenttia ja ammattikorkeakouluun 49 prosenttia.

Jatko-opintosuunnitteluun vaikuttaneet tekijät

Kaavio 20. Jatko-opintosuunnittelussa tärkeitä.

Tärkeä

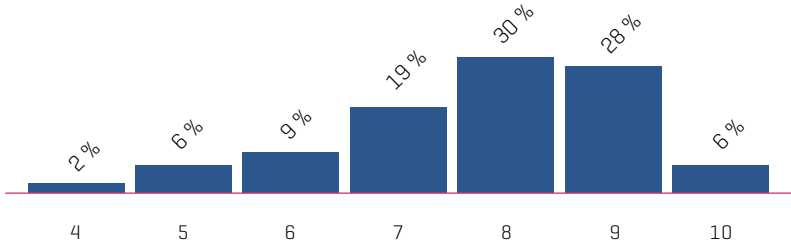
Vähän tärkeä / ei tärkeä

Ei ole osallistunut / käyttänyt

Arvosana jatko-opinto-ohjaukselle

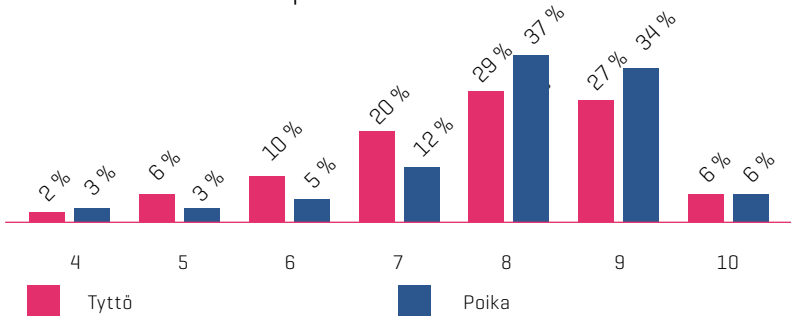
Abiturientteja pyydettiin antamaan kouluarvosana lukionsa jatko-opintoihin liittyvälle opinto-ohjaukselle. Arvosanojen jakauma on esitetty kaaviossa 21. Annettujen arvosanojen keskiarvoksi muodostui 7,8. Koko vastaajajoukon lisäksi arvosanajakaumaa on tarkasteltu kaaviossa 22 sukupuolen kanssa ristiintaulukoimalla. Pojat antoivat opinto-ohjaukselle hieman paremman arvosanan kuin tytöt (keskiarvo tytöt 7,7 ja pojat 8,0).

Jatko-opinto-ohjauksen kouluarvosana

Kaavio 21. Kouluarvosanan jatko-opintoihin liittyvälle opinto-ohjaukselle.

Kouluarvosana sukupuolen mukaan

Kaavio 22. Kouluarvosana/sukupuoli.

Opinto-ohjaajan ammattitaito, ohjaustiedon välittyminen ja abiturienttien jatko-opintovalmiudet

Seuraavaksi kyselyn väittämöosioista on muodostettu opinto-ohjaajan ammattitaitoa, ohjaustiedon välittymistä ja abiturienttien jatko-opintovalmiuksia kuvaavat summamuuttujat. Summamuuttujat on muodostettu siten, että mahdollisimman samoja asioita arvioivia väittämiä on yhdistetty kokonaisuuksiksi ja nimetty ne väittämiä yhdistävällä tekijällä.

Ensimmäinen summamuuttuja on muodostettu väittämistä, jotka kuvaavat opinto-ohjaajan yleistä pätevyyttä:

Opinto-ohjaaja on kannustava, Opinto-ohjaajan kanssa on helppo keskustella, Opinto-ohjaaja arvostaa minua, Opinto-ohjaajan kanssa voin keskustella avoimesti, Opinto-ohjaaja osaa vastata kysymyksiini, Opinto-ohjaaja on motivoiva ja Opinto-ohjaajalla on aina aikaa minulle.

Opinto-ohjaajan ammattitaitoa kuvaavalle kokonaisuudelle on laskettu keskiarvo 2,03 ja keskihajonta 0,95, joiden perusteella voidaan todeta, että vastaajat ovat asteikon 1 (täysin samaa mieltä) – 5 (täysin eri mieltä) mukaan keskimäärin samaa mieltä opinto-ohjaajan ammattitaitoa arvioivien väittämien kanssa. Väittämäkokonaisuuden luotettavuutta on myös arvioitu, jotta voidaan varmistaa, että väittämät ovat yhteneväisiä (cronbachin alfa saa arvon 0,94 eli yhtenevyys on luotettavaa).

Toinen summamuuttuja on muodostettu väittämistä ja se kuvaa ohjauksen tiedonvälitystä:

Tietoa eri koulutusvaihtoehdoista on mielestäni riittävästi saatavilla, Tunnen hyvin ammattikorkeakoulujen tarjoamat opiskelumahdollisuudet, Tunnen hyvin yliopistojen tarjoamat opiskelumahdollisuudet, Minulle on

kerrottu eri mahdollisuuksista ja olen itse saanut valita minulle parhaat vaihtoehdot, Ohjausta on riittävästi ja Minulle on lukiossa annettu valmiudet tehdä tulevaisuuttani koskevia valintoja.

Tämän kokonaisuuden avulla voidaan arvioida vastaajien näkemyksiä siitä, miten heidän mielestä lukiossa on tiedotettu eri jatkokoulutuksista ja -mahdollisuuksista. Summamuuttujan keskiarvo on 2,22 ja keskihajonta 0,74 (cronbachin alfa 0,83). Edelliseen summamuuttujaan verrattuna keskiarvo ei eroa paljoakaan, joten myös ohjauksen tiedonjakoon ovat abiturientit olleet melko tyytyväisiä.

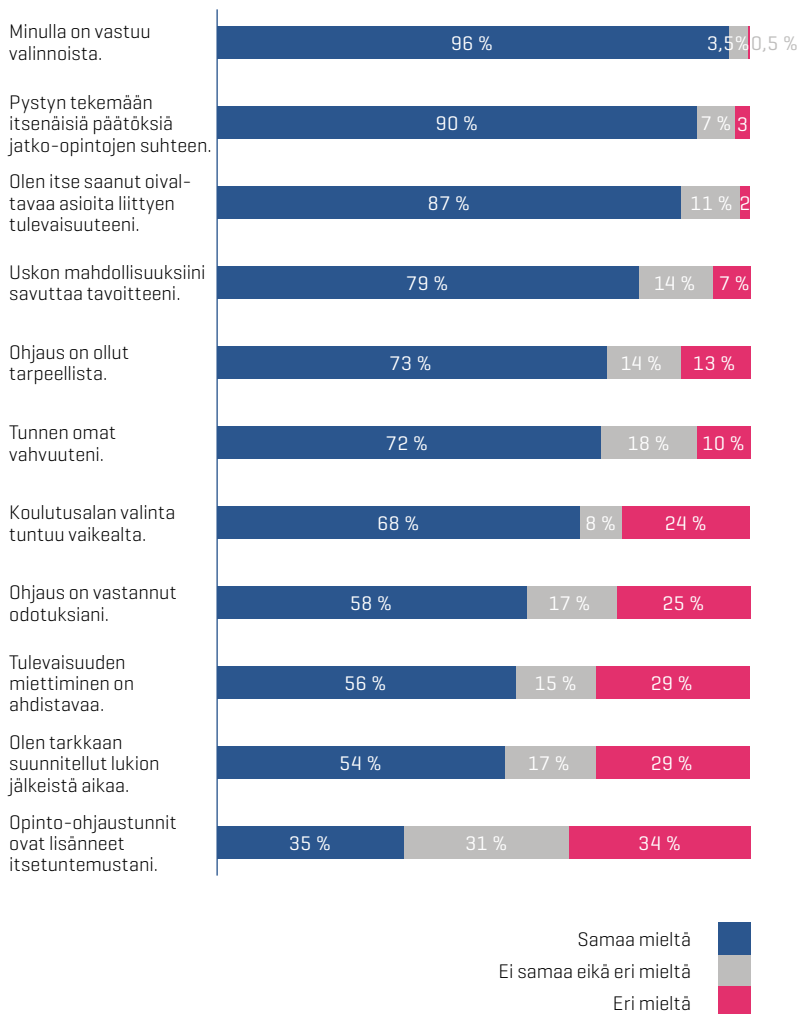
Kolmas kokonaisuus koostuu väittämistä:

Valintojani on kunnioitettu, Valintani on hyväksytty, Päätöksentekoani on tuettu ja Uskon selviytyväni lukion jälkeisestä ajasta.

Väittämät liittyvät abiturienttien varmuuden ja valmiuden tuntemuksia, joita opinto-ohjauksella on voitu edesauttaa. Väittämät muodostavat jatkumon, jonka kaikkien osien ollessa kunnossa voidaan abiturientilla sanoa olevan valmiudet jatko-opintoihin. Ensin alkaa päätöksentekoprosessi, jonka jälkeen tehdään valinta, jolle olisi hyvä saada kunnioitus ja hyväksyntä. Lopuksi nuoren on uskottava, että selviytyy lukion jälkeisestä opiskelusta. Keskiarvon 1,85 ja keskihajonnan 0,80 perusteella voidaan sanoa, että myös tämän summamuuttujan osalta vastaajat ovat samaa mieltä väittämien kanssa (cronbachin alfa 0,84).

Ne jatko-opintoihin liittyvät väittämät, joista ei ollut mahdollista muodostaa summamuuttujia, on koottu kaavioon 23. Abiturienttien arvioista voidaan nähdä, että suurin osa kokee pystyvänsä ottamaan vastuuta tulevaisuudesta ja tekemään itsenäisiä päätöksiä lukion jälkeisistä opiskeluvaihtoehdoista. Monet suhtautuvat mahdollisuuksiinsa itsevarmasti. Enemmistö on myös kokenut ohjauksen tarpeelliseksi, joskin itsetuntemuksen kehittymistä ohjaustunnit ovat edesauttaneet vain noin kolmanneksen kohdalla. Osalle tulevaisuuden miettiminen on ahdistavaa, ja ehkä siksi kaikki eivät ole kyenneet tai uskaltaneet tarkkojen jatkosuunnitelmien laatimiseen.

Abiturienttien jatko-opintovalintaan liittyviä tunteja

Kaavio 23. Väittämät jatko-opinnoista ja niihin siirtymisestä.

Jatko-opintoihin ohjaaminen abiturienttien omin sanoin

Abiturientit saivat myös vapaasti kertoa jatko-opinto-ohjaukseen liittyvistä tunnoistaan vastaamalla seuraavaan avokysymykseen:

”Kerro omin sanoin teidän lukionne opinto-ohjauksesta liittyen jatko-opintoihin? (Mitä olisit kaivannut enemmän? Mikä oli turhaa? Mistä oli eniten hyötyä? ym.)”

Annetuista vastauksista muodostettiin kolme suurempaa kokonaisuutta: *tarve lisäohjaukseen*, *tyytymättömyys opinto-ohjaukseen* ja *tyytyväisyys opinto-ohjaukseen*. Jokainen kokonaisuus sisältää kolme ryhmää, jotka kuvaavat kokonaisuuteen kuuluvia tyypillisiä vastauksia. Kokonaisuudet ja ryhmät eivät ole muotoutuneet vastaajittain, vaan yhdessä abiturientin vastauksessa saattoi olla useampaan kokonaisuuteen tai ryhmään kuuluvia vastauksia.

Tarve lisäohjaukseen

Lähes puolessa vastauksista tuotiin esille tarve jatko-opintoihin liittyvään lisäohjaukseen. Tämänkaltaiset vastaukset jakautuivat kolmeen ryhmään:

1. Henkilökohtaisen ohjauksen puuttuminen/lisääminen
2. Tarve lisätietoon/esittelyihin/vierailuihin
3. Opinto-ohjauksen aloittaminen aikaisemmin

Ensimmäinen ryhmä muodostuu niistä abiturienteista, jotka kokevat, että henkilökohtaisia tapaamisia opinto-ohjaajan kanssa ei ollut lainkaan tai että niitä olisi pitänyt olla enemmän. Monet kokevat, että opinto-ohjauksessa ei oteta nuorta riittävän yksilöllisesti huomioon ja että hänet jätetään

liian yksin isojen valintojen ja ratkaisujen kanssa. Monet näin vastanneista olisivat valmiita jättämään kokonaan yhteiset ohjaustunnit väliin, jos näin saataisiin enemmän aikaa keskustella opinto-ohjaajan kanssa kahdestaan. Nuoret toivovat, että opinto-ohjaajan tapaaminen jatko-opintoihin liittyen olisi pakollista ainakin kerran lukion aikana.

”Olisin halunnut enemmän juuri minulle räätälöityä ohjausta.”

”Olisi voinut olla enemmän konkreettista keskustelua henkilökohtaisesti opon kanssa.”

”Henkilökohtaista ohjausta olisi ollut miellyttävää saada enemmän. Koulussamme on vain yksi opinto-ohjaaja yli kolmeasataa opiskelijaa kohden, niin aikaa ei ole kovinkaan paljon liennyt.”

”Olisin kaivannut enemmän perehtymistä yksilötasolla.”

”Voisi olla hyvä, jos kaikki saisivat enemmän aikaa henkilökohtaisesti ja ryhmätunteja vähennettäisiin. ”

Toisen ryhmän vastauksia kuvaa tunne siitä, että abiturientit eivät olleet saaneet riittävästi tietoa jatko-opinnoista. Monille oli vielä täysin epäselvää, mitä aikoo tulevaisuudessa tehdä, eikä lukio ollut tarjonnut keinoja selvittää mahdollisuuksia esimerkiksi internetistä tai jakanut materiaalia jatko-opiskelupaikoista. Jatko-opintopaikkavierailuita ei joissain lukioissa ollut ollenkaan ja ulkopuolisia esittelijöitä joko liian vähän tai vain yleisimmiltä koulutusaloilta.

”Yleisesti olisin kaivannut lisää tietoa ja apua kaikkien vaihtoehtojen hahmottamiseen.”

”Ei kerrota riittävästi eri vaihtoehtoista. Ei kerrota mihin kannattaa panostaa jos haluaa opiskелеmaan jotain tiettyä ainetta. ”

”Olisin kaivannut enemmän käyntejä eri ammateista ja jatko-opinto paikoista. Joka vuosi kävi samoista paikoista, eikä vaihtelua ollut.”

”Olisin kaivannut enemmän tietoa eri aloista esim. mitä pitää lukiossa lukea että pääsee tietyille aloille, millaiset pääsykokeet eri aloille on ja millaista opiskelu on eri aloilla. Mielestäni yliopistot ja ammattikorkeakoulut

”Ei kerrota riittävästi eri vaihtoehtoista”

saisivat olla enemmän yhteydessä lukioon, koska monin koulujen nettisivut ovat todella epäselviä eikä sieltä löydä vastauksia.”

”Enemmän olisi voinut olla eri aloilta esimerkiksi vierailijoita tai muuten vaan alan esittelyä. Liian paljon keskityttiin muutamaan ”suosittuun” ammattiin.”

”Olisin kaivannut enemmän vaihtoehtoja ja tietoa millaisiin töihin mitkään jatko-opiskelupaikat suuntaavat. Olisin halunnut tehdä opon kanssa myös kartoituksen millaisiin ammatteihin kiinnostuksen kohteeni ja osaamiseni.”

Kolmas ryhmä muodostuu niistä, jotka kokevat opinto-ohjauksen alkavan liian myöhäisessä vaiheessa. Näitä vastauksia yhdistävät parannusehdotukset siitä, milloin ja miten opinto-ohjausta tulisi järjestää. Nuoret haluaisivat, että jatko-opinnot otettaisiin huomioon koko lukion ajan. Esimerkkeinä annettiin kurssivalintojen jatko-opintokytkökset ja mahdollisuudet osallistua oppilaitosesittelyihin aikaisemmin kuin viimeisenä vuonna. Yksi ehdotus oli jakaa abiturientit ryhmiin kiinnostusten mukaisesti ja järjestää niiden mukaisia ohjaustunteja tai pienryhmätapaamisia.

”Meitä ei ohjeistettu 1. vuotena ottamaan aineita, joista olisi hyötyä jatko-opinnoissa eikä korostettu niiden merkitystä opiskelemaan pääsyssä.”

”Jatko-opinnoista olisi pitänyt puhua jo aiemmin, jotta kursseja olisi saanut suunniteltua paremmin. Itselläni ei ollut mitään hajua lukion jälkeisestä elämästä vielä 1. ja 2. luokalla, joten kävin melko paljon ”turhia” kursseja, joiden takia nyt tärkeimpiä aineita jäi lukematta.”

”Opinto-ohjauksessa pitäisi ohjata nykyistä paremmin ainevalinnoissa heti ensimmäiseltä vuosiluokalta lähtien, ettei tulisi opiskeltua turhaan monia eri aineita jos ei tiedä vielä minne hakisi.”

”Jatko-opintosuunnitelmien tekemiseen olisi voitu varata enemmän aikaa ja suunnittelu olisi pitänyt aloittaa aikaisemmin.”

”Mielestäni jatko-opinnoista olisi pitänyt opinto-ohjaajan henkilökohtaisesti kahden kesken puhua jo aiemmin. Opinto-ohjaaja aloitti kahdenkeskiset tapaamiset vasta kolmannen vuoden viimeisessä

jaksossa, mikä on ihan liian myöhään. Monet oppilaat eivät ole lainkaan selvillä siitä, mihin aikovat hakea tai mikä ylipäätään kiinnostaa. Heidän olisi ollut paremmin saada selkeyttä jatko-opintosuunnitelmiinsa jo aiemmin, sillä ne saattavat vaikuttaa ainevalintoihin jo lukiossa. Viimeisessä jaksossa niiden suhteen on vähän myöhäistä.”

Tyytymättömyys opinto-ohjaukseen

Toisen kokonaisuuden muodostavat abiturienttien vastaukset, joita yhdistää tyytymättömyys opinto-ohjaukseen. Tyytymättömyyttä ilmaisseet vastaukset ryhmiteltiin seuraavasti:

1. Opinto-ohjaajien ammattitaidottomuus
2. Opinto-ohjaajien kiire ja vaihtuvuus
3. Turhiksi koetut asiat

Ensimmäisen ryhmän vastaukset viittasivat opinto-ohjaajien ammattitaidottomuuteen, joka kumpusi asianhallinnan, kiinnostuksen ja empaattisuuden puutteista. Asianhallinnalla tarkoitetaan opinto-ohjaajan teoriaosaamisen tasoa. Monet vastaajista olivat sitä mieltä, että opinto-ohjaajilta saatava tieto ei tuo mitään uutta opiskelijoiden itse verkosta etsimän tiedon päälle. Liian monet ovat kuulleet vastauksen ”Kato netistä”. Empaattisuudella taas viitataan opinto-ohjaajan lähestyttävyyteen, eli siihen kokeeko nuori opinto-ohjaajan kannustavana ja motivoivana. Usealle ammattitaidottomuus näytettyi myös opinto-ohjaajan vastaanotolle menon korkeana kynnyksenä.

”Hänellä ei tunnu olevan riittävää asiaan kuuluvaa ammattitaitoa tai kiinnostusta työhönsä.”

”Opo ei tiennyt kaikesta ja neuvoi väärin, joten olisin kaivannut parempaa asiantuntijuutta opolta.”

”Opinto-ohjaajan tietämys jatko-opiskeluja koskien olisi voinut olla parempi, useat kysymykset jäivät itse ratkaistaviksi esim. internetistä.”

”Opo ei tunnu kovin pätevältä, kysyttäessä käskee vain itse selvittämään netistä.”

”...kysyttäessä käskee vain itse selvittämään netistä”

Toisen ryhmän vastauksista nousi esiin opinto-ohjaajien kiire ja vaihtuvuus. Monet totesivat, että opinto-ohjaajalle saattoi olla jopa viikkojen jono. Joilain oli opinto-ohjaaja vaihtunut lukion aikana monta kertaa, ja välillä tilalle oli tullut kouluttautumaton henkilö. Näistä tilanteista syntyy ongelmia, koska harvemmin sijaiset pystyvät luomaan luottamuksellista ilmapiiriä.

”Opinto-ohjaajamme on usein niin kiireinen, ettei hänellä ole aikaa paneutua meidän asioihin.”

”Opinto-ohjaaja saisi olla useammin paikalla ja mielestäni hänen pitäisi olla paremmin perillä opiskeluun liittyvistä.”

”Opinto-ohjaajaa ei saa kunnolla kiinni eikä häneltä saa paljoa tietoa, vaan hän käskee selvittämään itse.”

”Olisin kaivannut paljon enemmän ammattilaisen ohjausta omiin jatko-opintoihini. Keskusteluajat opinto-ohjaajan kanssa olivat aivan liian lyhyitä ja asioita ehdittiin käsitellä vain pintapuolisesti opinto-ohjaajien kiireiden vuoksi.”

”Opinto-ohjaajilla ei ollut oikeastaan koskaan aikaa keskustella mistään ja aikoja keskusteluun ei saanut oikein mitenkään.”

”Opolle on ollut todella vaikeaa saada aikaa, koska lukiossani on liikaa opiskelijoita yhdelle opolle.”

Kolmanneksi ryhmäksi muodostuivat ne abiturientit, jotka kokivat erityisesti opinto-ohjaustunnit turhiksi. Tähän syiksi annettiin liian suuret ryhmäkoot, tuntien organisoimattomuus, samojen asioiden jankkaaminen ja itselle turhien asioiden käsitteleminen.

”Pakollisella opinto-ohjaustunnilla edettiin liian hitaasti, ammatinvalintaan olisi pitänyt syventyä tehokkaammin koulun toimintaohjeiden ym. sijaan. Opinto-ohjaustunneista muodostui pitkästyttäviä ja turhalta tuntuvia oppitunteja, joissa oppilaat eivät jaksaneet käydä.”

Tyytyväisyys opinto-ohjaukseen

Kolmas kokonaisuus muodostuu abiturienttien vastauksista, joissa jatko-opintoihin liittyvää opinto-ohjausta kuvattiin positiivisin sanankääntein. Tyytyväisyys jakautui kolmeen ryhmään:

1. Henkilökohtaisen ohjauksen tärkeys
2. Opinto-ohjaajan menettelytavat
3. Erilaiset vierailut ja esittelijät

Ensimmäiseen ryhmään lukeutuvat nuoret olivat saaneet suurimman hyödyn jatko-opintovalintaansa opinto-ohjaajien kanssa käydyistä keskusteluista. Henkilökohtaiseen ohjaukseen tyytyväisten ja sitä tarpeeksi saaneiden vastauksia oli hieman enemmän kuin niitä, jotka kaipasivat lisää henkilökohtaista ohjausta.

Toisessa ryhmässä menettelytapoihin tyytyväiset abiturientit kokivat saaneensa apua aina sitä tarvitessaan. Apu koettiin lisäksi perusteelliseksi, yksilölliseksi ja asioihin kunnolla paneutuvaksi.

Mahdollisuudet tutustua jatko-opintopaikkoihin ja esittelyihin tarjosivat kolmanteen ryhmään kuuluville vastaajille parhaan avun. Monipuolisuus alojen esittelyssä nähtiin tärkeäksi erityisesti niille, jotka eivät vielä lainkaan tienneet, mihin hakeutuvat. Suomen messujen ja Suomen Lukiolaisten Liiton joulukuisin Helsingissä järjestämät Studia-messut nousivat myös useista vastauksista esille erityisen myönteisenä kokemuksena.

”Opinto-ohjaus on ollut hyvää ja henkilökohtaista ja sitä on saanut aina kun on ollut tarvetta.”

”Koulussani on asiansa osaava ja työhönsä paneutuva opinto-ohjaaja. Hänen pyyteetön ja tasapuolinen kannustuksensa kaikenlaisiin ura- ja opiskeluvaihtoihin oli aina motivoivaa ja inspiroivaa. Suurimman plus-san opinto-ohjaajamme saa ehdottomasti siitä, että hänellä oli aina ovet avoinna ja aikaa niin tyhmillä kuin kiperillekin kysymyksille koskien opiskelua ja vaikka juuri jatko-opintoja. En olisi voinut toivoa enempää.”

”Mielestäni
meillä ilmapiiri
on ollut ennen
kaikkea
kannustavaa.”

”Mielestäni meillä ilmapiiri on ollut ennen kaikkea kannustavaa. Opinto-ohjaaja on esitellyt myös vaihtoehtoja, joita itselle ei välttämättä ole tullut mieleen. Opo on ollut valmis opastamaan ja olemaan tukena jokaisessa vaiheessa aina hakukaavakkeen täyttämistä myöden.”

”Erittäin paljon hyötyä oli siitä, että koko lukiovuosien ajan opo oli aina sama henkilö, joten luottamus kasvoi vuosi vuodelta jolloin häntä on erityisen helppo lähestyä. Tämä mahdollistaa sen, että jatko-opintoja suunnitellessani opo on läheinen jolloin jokaikinen kysymys joka tulee, on vapaasti kysyttävissä ilman minkäänlaisia paineita tai tuomioita muistamattomuudesta.”

”Eniten oli hyötyä pakollisista käynneistä ja tutustumisista jatko-opiskelupaikoissa ja henkilökohtaisesta jatko-opintosuunnitelmasta, joka käytiin kurssin loppuksi yhdessä läpi opinnonohjaajan kanssa kolmantena vuonna.”

”Mielestäni opomme on selittänyt kaikki jatko-opintoihin liittyvät asiat selkeästi ja jos joku on jäänyt epäselväksi, on voinut mennä helposti juttelemaan hänen kanssaan lisää.”

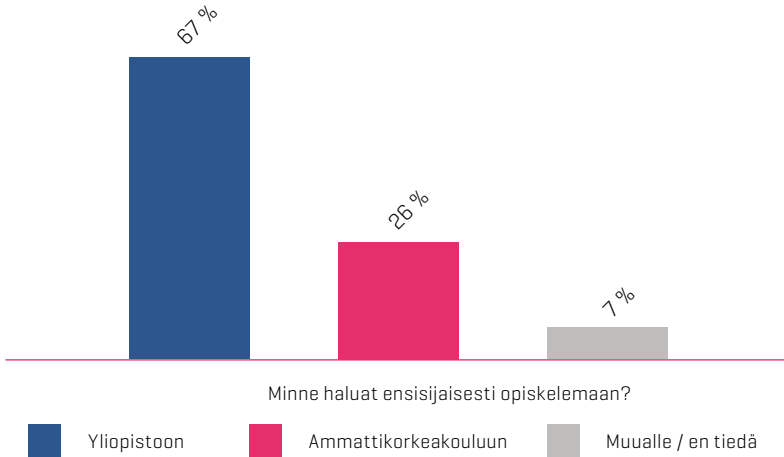
”Studia-messut olivat parasta antia, koska siellä kaikki saivat ottaa itse selvää asioista mistä itse oli kiinnostunut.”

”Parhaiten jatko-opiskelumahdollisuuksia välittyi erilaisten vierailijoiden kautta. Koulun entisten opiskelijoiden tarinat yms.”

Opiskelijavalinnat

Suurin osa (70 %) kyselyyn vastanneista abiturienteista aikoo hakea jatko-opintoihin heti ylioppilaaksi valmistuttuaan. Kaaviosta 24 nähdään, että 67 prosenttia haluaa jatkaa opintojaan yliopistossa ja 26 prosenttia ammattikorkeakoulussa. Loput eivät vielä tiedä jatkostaan tai aikovat jatkaa opintojaan ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa tai ulkomailla.

Lukion jälkeen?

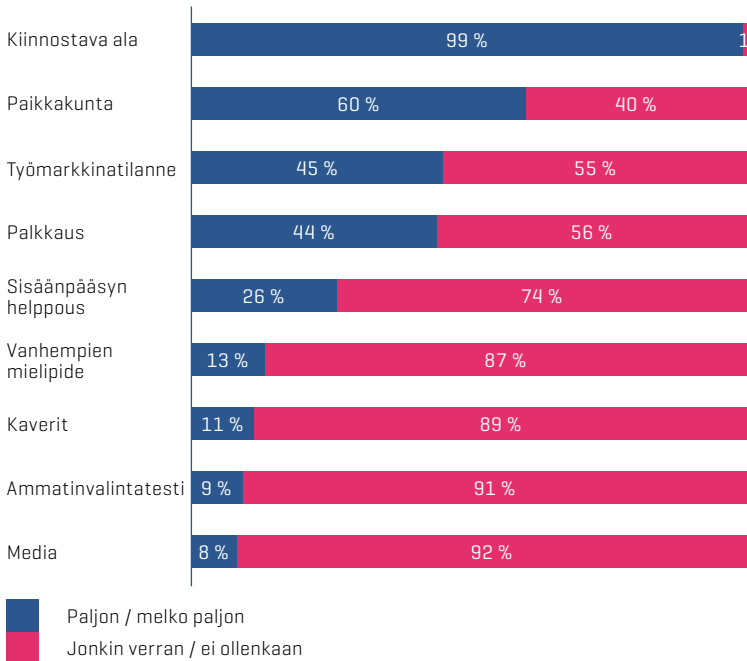
Kaavio 24. Hakeutuminen lukion jälkeen.

Lähes 60 prosenttia vastaajista aikoo lähteä opiskelemaan toiselle paikkakunnalle, ja 25 prosenttia pitää toiselle paikkakunnalle muuttamista mahdollisena.

Abiturientteja pyydettiin myös arvioimaan, kuinka paljon eri tekijät vaikuttavat jatko-opintopaikan valintaan. Kaaviosta 25 nähdään, että koulutusalan

kiinnostavuus ja paikkakunta ovat tärkeimpiä tekijöitä jatko-opiskelupaikan valinnassa. Yli 40 prosenttia vastaajista pitää myös työmarkkinatilannetta ja palkkausta tärkeinä. Mielenkiintoista on, että varsin harva myöntää median, vanhempien tai kavereiden mielipiteen vaikuttavan valintaan.

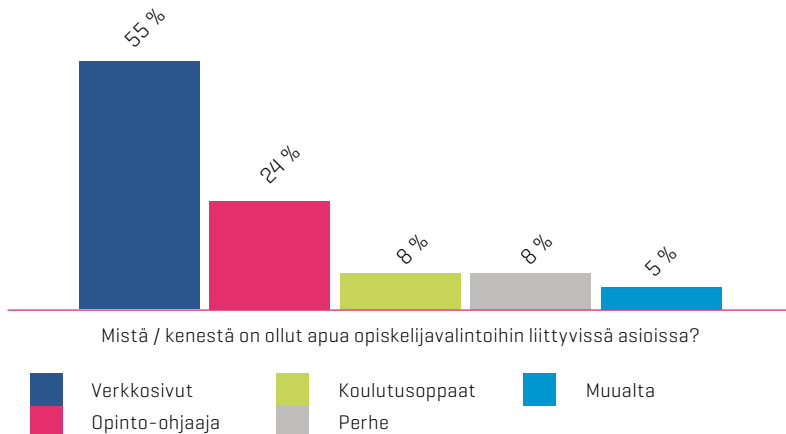
Opiskelupaikan valintaan vaikuttavat tekijät

Kaavio 25. Opiskelupaikan valintaan vaikuttavat tekijät.

Abiturienteille eniten apua opiskelijavalintoihin eli yhteishakuihin liittyvistä asioista on löytynyt verkkosivujen kautta, kuten kaaviosta 26 huomataan. Vain 24 prosenttia kokee saaneensa opinto-ohjaajalta eniten apua yhteishakuihin.

Opiskelupaikan valintaan vaikuttavat tekijät

Kaavio 26. Mistä/kenestä apua opiskelijavalinnoissa?

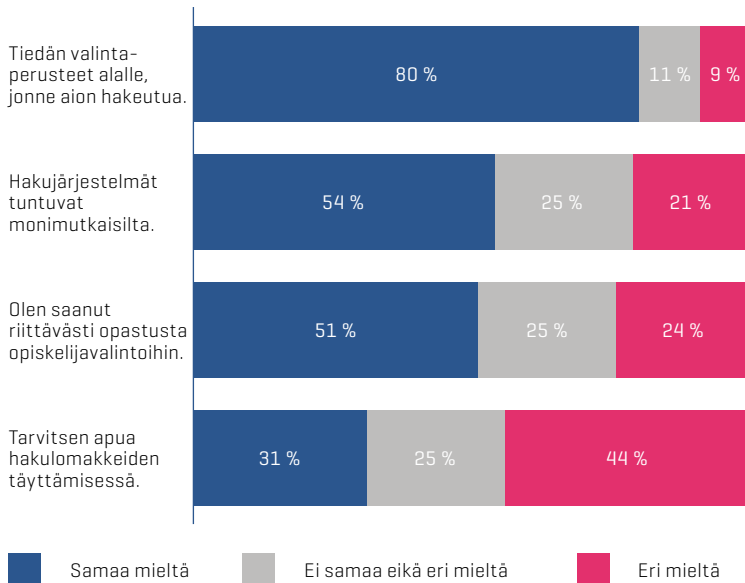
Kaaviossa 27 kuvatussa opiskelijavalintoihin liittyvässä väittämöosiossa vastaajat arvioivat kokemustensa perusteella hakujärjestelmän monimutkaisuutta ja valinnan toteuttamiseen saamaansa apua. 54 prosenttia vastaajista kokee, että hakujärjestelmät ovat monimutkaisia, ja kolmasosa vastaajista on tarvinnut apua hakulomakkeiden täyttämässä. Riittävästi opastusta valinnan tekemiseen kokee saaneensa noin puolet.

Vertailtaessa väittämää ”Tiedän valintaperusteet alalle, jonne aion hakeutua” ja sitä, minne ensisijaisesti haluaa päästä opiskelemaan, huomataan eroja hakukohteiden välillä: 85 prosenttia niistä, jotka pyrkivät

yliopistoon ovat samaa mieltä väittämän kanssa, kun taas ammattikorkeakouluun pyrkivistä on samanmielisiä vain 73 prosenttia.

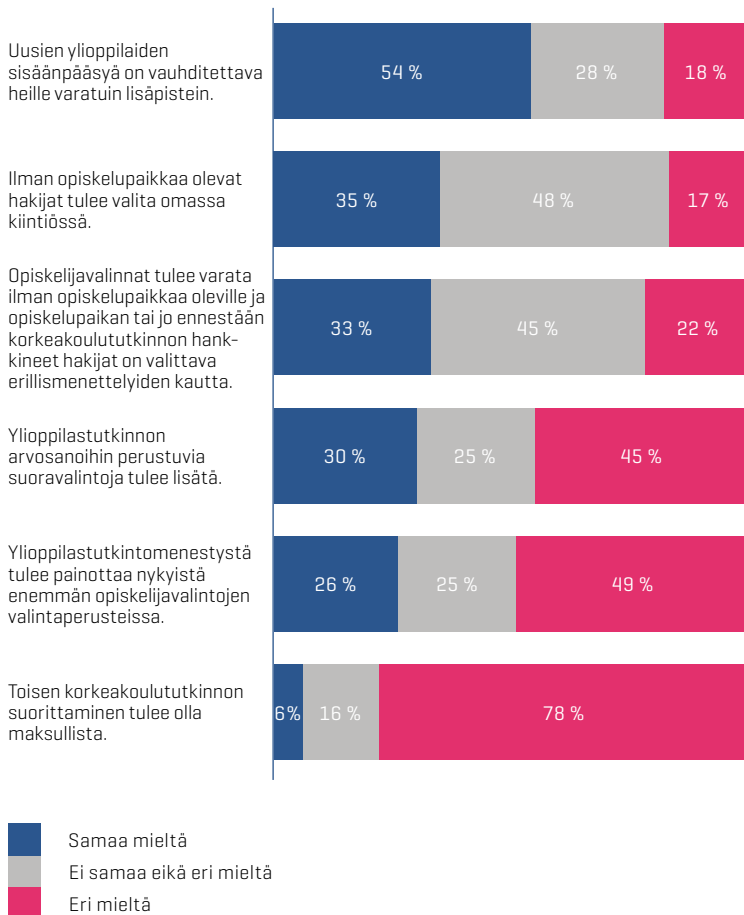
Opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitelmien mukaan yliopistojen ja korkeakoulujen haku- ja valintajärjestelmä on uudistumassa kevästä 2014 alkaen. Uudistuksen ensimmäisessä vaiheessa korkeakoulut voisivat kiintiöidä osan aloituspaikoista ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeville. Uudistuksen toisessa vaiheessa, mahdollisesti jo keväällä 2015, valittaisiin korkeasteen yhteishaussa vain niitä, joilla ei ole korkeasteen opiskelupaikkaa tai korkeakoulututkintoa. Korkeakoulututkinnon jo omaavat tai korkeakoulupaikan aiemmin vastaanottaneet valittaisiin yhteishaun ulkopuolisilla hauilla. Kaaviossa 28 on esitelty valintojen uudistamiseen liittyviä väittämiä.

Ohjaus opiskelijavalintoihin

Kaavio 27. Väittämät opiskelijavalinnoista.

Opiskelijavalinnat

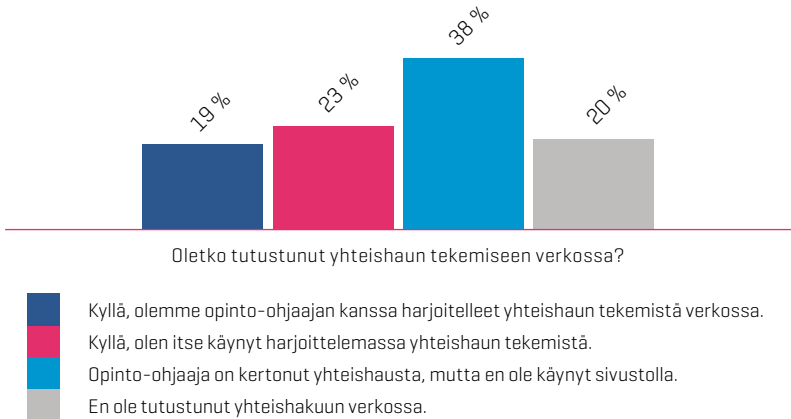
Kaavio 28. Väittämiä opiskelijavalinnoista.

Opiskelijavalintojen verkkomateriaali

Kysyimme abiturienteilta opiskelijavalintojen verkkomateriaalien käytöstä. 40 prosenttia vastaajista oli saanut ohjausta verkosta löytyvään materiaaliin riittävästi, mutta liki saman verran eli 37 prosenttia koki saaneensa niihin liittyvää ohjausta liian vähän tai ei lainkaan. Loput eivät tarvitse erillistä ohjausta verkkomateriaaleihin.

Lähes kaikki tekevät yhteishaun nykyään verkossa. On tärkeää, että lukioissa nuoret opastetaan käyttämään hakujärjestelmää ennen kuin yhteishaku alkaa. Kaaviosta 29 kuitenkin selviää, että 20 prosenttia vastaajista ei ollut käynyt tutustumassa verkkopohjaiseen yhteishakuun. Lähes 40 prosenttia oli kuullut sivustoista, mutta ei ollut käynyt tutustumassa niihin.

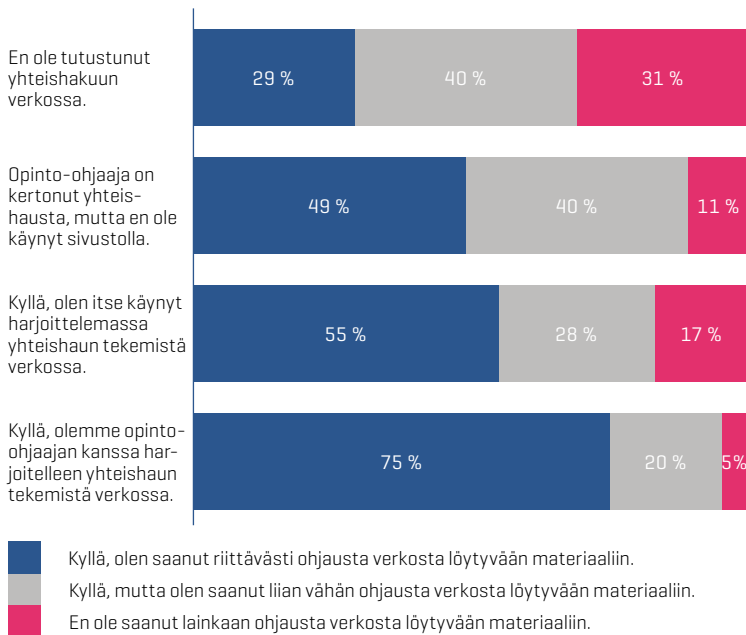
Yhteishaku

Kaavio 29. Yhteishaku.

Kaaviosta 30 nähdään, kuinka verkkomateriaaleihin ohjauksen riittävyys on yhteydessä siihen, onko tutustunut yhteishaun tekemiseen verkossa. Niistä, jotka eivät ole käyneet tutustumassa yhteishaun tekemiseen verkossa, 31 prosenttia on ilmoittanut, ettei ole saanut lainkaan ohjausta verkosta löytyvään materiaaliin.

Ohjaus verkkomateriaalien käyttöön suhteessa tutustumiseen verkossa tehtävään yhteishakuun

Kaavio 30. Ohjaus verkkomateriaalien käyttöön/yhteishaun tekeminen verkossa.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Selvityksen tuloksista käyvät ilmi ne lukion opinto-ohjauksen tekijät, jotka ovat abiturienteille tärkeimpiä jatko-opintojen suunnittelussa. Tulosten perusteella voidaan myös esittää kehitysideoita jatko-opinto-ohjauksen parantamiseksi.

Päävastuu jatko-opintoihin ohjaamisesta on abiturienteista opinto-ohjaajalla. Henkilökohtaiset tapaamiset opinto-ohjaajan kanssa ovatkin merkittävä tekijä abiturienttien jatko-opintosuunnittelussa. Opinto-ohjaajan persoonalla ja ammattitaidolla on lisäksi hyvin suuri merkitys siihen, miten nuoret kokevat opinto-ohjauksen onnistuneen. Jokaisella lukiolaisella on oltava oikeus henkilökohtaiseen ja osaavaan ohjaukseen. Ensimmäisenä lukuvuotena alkava henkilökohtaisen jatko-opintosuunnitelman ylläpitäminen takaa sen, että ohjauksesta muodostuu koko lukion kestävä tavoitteellinen prosessi.

Ohjaustoiminnan kehittäminen edellyttää monissa lukioissa opinto-ohjaajien määrän lisäämistä. Tämä on tärkeätä etenkin lukioiden yhdistyessä ja yksiköiden opiskelijamäärien kasvaessa. Riittävällä ohjausresursseilla turvataan henkilökohtaisen ohjauksen saatavuus ja pitkäjänteisyys. Samalla ohjaajalle jää aikaa järjestää esittelyitä ja vierailuita ja koordinoita lukion ohjauksen kokonaispalettia.

Nuoret etsivät entistä enemmän jatko-opintotietoa verkosta. Henkilökohtaisissa tapaamisissa ja opinto-ohjauksen kursseilla käsiteltävät asiat voitaisiinkin vielä paremmin integroida verkosta löytyvään materiaaliin, mikä edesauttaisi mahdollisimman laaja-alaisen ja syvällisen valintaperspektiivin saavuttamista.

Korkeakouluihin tehdyt vierailut ovat monille ratkaisevassa asemassa hakupäätöstä tehtäessä. Kaikille abiturienteille ei kuitenkaan tällaista mahdollisuutta ollut tarjoutunut. Korkeakoulujen on syytä olla entistä vastaanottavaisempia ja lisätä yhteistyötä lukioiden suuntaan. Lukiolaisten on voitava orientoitua korkeakouluopintoihin sopivissa määrin jo lukioaikana. Tämä edellyttää, että lukion arki ja aikataulut sallivat korkeakoulutukseen perehtymisen. Myös työelämäyhteyksiä tiivistämällä lukiot voivat lievittää epävarmuutta, jota monet lukiolaiset tuntevat tulevaisuutensa suunnittelussa.

Koko lukion tulisi ottaa vastuu nuorten jatko-opinto-ohjauksesta. Opinto-ohjaajan ei voi odottaa ymmärtävän kunkin oppiaineen sisältämiä koulu- ja työelämäyhteyksiä. Aineenopettajan tehtävä on ohjata opiskelijat

ymmärtämään opettamansa tieteenalan tarjoamat mahdollisuudet niin korkeakoulussa kuin työelämässä. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi korkea-asteelta ja työelämästä poimittujen esimerkkien lisäämistä opetukseen. Mitä kirkkaammin oppiaineiden jatkomerkitys ymmärretään, sitä motivoituneempaa niiden opiskelu on. Lukiolaisten toisilleen antaman vertaistuen merkitystä ei myöskään sovi unohtaa. Nyt pienryhmäohjausta hyödynnetään lukioissa luvattoman vähän.

Opiskelijavalintoihin liittyvää ohjausta pitäisi myös lisätä. Tämä on erityisen tärkeää nyt, kun korkeakoulujen valintajärjestelmä on uudistumassa. Abiturienttien on koettava, että he pystyvät suoriutumaan hakuprosessista lukiossa annetuilla tiedoilla. Nuorilla tulisi olla yhdessä opinto-ohjaajan kanssa mahdollisuus tutustua verkosta löytyvään materiaaliin ja yhteishaun tekoon. Lukiot voisivat myös tarjota auttavan kätensä välivuotta viettäneille entisille opiskelijoilleen, jotka ovat jatko-opinto-ohjauksen tarpeessa.

Vastuu jatko-opintovalinnoista on luonnollisesti aina viime kädessä abiturientilla itsellään. Hänen on pystyttävä itse hakeutumaan ohjaukseen, jos siihen on tarvetta. Kynnys ohjaajan pakeille tulemiseen on tällöin oltava tietenkin mahdollisimman alhainen. Omalla aktiivisuudellaan ja lukion opinto-ohjauksen tukemana ylioppilaaksi valmistuva nuori kykenee tekemään viisaita ja unelmiaan palvelevia ratkaisuja.

Yhdeksän toimenpidettä lukiolaisten jatko-opinto-ohjauksen kehittämiseksi:

1. Lukiossa jokaista 200 lukiolaista kohden on yksi täysipäiväinen ja pätevä opinto-ohjaaja
2. Lukiolaisen oikeus henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen kirjataan lukiolakiin
3. Jokaiselle lukiolaiselle laaditaan henkilökohtainen jatko-opintosuunnitelma
4. Aineenopettajien ja ryhmäohjaajien ohjaavaa roolia vahvistetaan
5. Lukiot laativat kokonaisvaltaiset ohjaussuunnitelmat
6. Lukiolaisille varataan mahdollisuus tutustua korkeakouluopintoihin jo lukioaikana
7. Lukioiden työelämäyhteyksiä lisätään
8. Tutorointi eli vertaisohjaus kirjataan osaksi lukioiden oppilaskuntatoimintaa
9. Lukioille annetaan vastavalmistuneiden ylioppilaiden jälkiohjausvelvoite

LÄHTEET

Itä-Suomen yliopiston opinto-opas. 2011 - 2012.

Karjalainen, M. & Kasurinen, H. 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Jyväskylän yliopistopaino.

Lerkkanen, J. 2011. Nuorten ohjaustarpeiden arviointi. Teoksessa Kasurinen, H. Merimaa, E. & Pirttiniemi, J. (toim.) OPO, Opinto-ohjaajan käsikirja. 2011. Tampereen yliopistopaino Oy

Merimaa, E. 2002. Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden 2002 merkitys ohjauksen kannalta. Teoksessa Vuorinen, R. & Kasurinen, H. Ohjaus Suomessa 2002. Kirjapaino oma Oy

Nykänen, S. 2011 Ohjauksen verkostoyhteistyö. Teoksessa Kasurinen, H. Merimaa, E. & Pirttiniemi, J. (toim.) OPO, Opinto-ohjaajan käsikirja. 2011. Tampereen yliopistopaino Oy

Opetushallitus. 2003. Lukion opetussuunnitelmien perusteet 2003.

Saloranta, A. 2011 Kelpoisuus vai valmius jatko-opintoihin. Teoksessa Kasurinen, H. Merimaa, E. & Pirttiniemi, J. (toim.) OPO, Opinto-ohjaajan käsikirja. 2011. Tampereen yliopistopaino Oy

Suomen opinto-ohjaajat Ry. 2012. Lukion opinto-ohjaajan työnkuva- ja palkkauskysely 2011. <http://www.sopo.fi/ajankohtaista/63>

Tilastokeskus 2011, http://www.stat.fi/til/kjarj/2011/kjarj_2011_2012-02-16_tie_001_fi.html, luettu 27.9.2012

Tilastokeskus 2011, http://www.stat.fi/til/lop/2011/lop_2011_2012-06-12_tie_001_fi.html, luettu 27.9.2012

Väyrynen, M. Opinto-ohjaajan koulun tason tehtävät ja työn organisointi perusopetuksessa ja lukiossa. Teoksessa Kasurinen, H. Merimaa, E. & Pirttiniemi, J. (toim.) OPO - Opinto-ohjaajan käsikirja. 2011. Tampereen yliopistopaino Oy

YHDEKSÄN TOIMENPIDETTÄ LUKIOLAISTEN JATKO-OPINTO-OHJAUKSEN KEHITTÄMISEKSI:

- 1.** Lukiossa jokaista 200 lukiolaista kohden on yksi täysipäiväinen ja pätevä opinto-ohjaaja
- 2.** Lukiolaisen oikeus henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen kirjataan lukiolakiin
- 3.** Jokaiselle lukiolaiselle laaditaan henkilökohtainen jatko-opintosuunnitelma
- 4.** Aineenopettajien ja ryhmänohjaajien ohjaavaa roolia vahvistetaan
- 5.** Lukiot laativat kokonaisvaltaiset ohjaussuunnitelmat
- 6.** Lukiolaisille varataan mahdollisuus tutustua korkeakouluopintoihin jo lukioaikana
- 7.** Lukioiden työelämäyhteyksiä lisätään
- 8.** Tutorointi eli vertaisohjaus kirjataan osaksi lukioiden oppilaskuntatoimintaa
- 9.** Lukioille annetaan vastavalmistuneiden ylioppilaiden jälkiohjausvelvoite

Suomen Lukiolaisten Liitto ry
Ratavartijankatu 2 B
00520 Helsinki
www.lukio.fi